

Vasilie Popovici

MONOGRAFIA COMUNEI PĂTAȘ

**Editura Waldpress
Timișoara**

monografie, cartea preotului din Pătaș reprezintă și o mărturie despre satul almăjan din anii 1900, exprimată cu dragoste și suflet de păstorul apropiat oamenilor și locurilor din care a provenit.

Editura Waldpress
Timișoara

MONOGRAFIA COMUNEI PĂTAȘ

Sol, grai, credință și obiceiuri locale

de

Vasilie Popoviciu

Parohul Pătașului

Ediție îngrijită de prof. Ileana Crașovan

*În semn de adâncă venerațiune
dedic această lucrare
Ilustrității Sale Prea Sfințitului Părinte
D-lui Dr. E. Miron Cristea
Episcopul diecezei Caransebeșului.*

Prefață

În lucrarea aceasta, *Monografia comunei Pătaș* (Nerapáttas) am căutat să arăt lucrurile așa precum acelea de fapt se înțelege și folosesc în viața poporului de unde le-am scris.

Izvoarele folosite sunt tradițiunea vie, spicuri din numirile dimprejur, urmele ce încă se mai pot vedea, notițe din cărțile bisericii, din Enciclopedia Română, din Istoria Bănătului Severin de P. Drăgălina și scrierile istoricului maghiar Pesty Frigyes, amintite la locul lor.

Sper că bunul Dumnezeu mă va ajuta să pot tipări și descrierea Almăjului, unde voi vorbi mai pe larg despre comunele dispărute din Almăj și despre locul acelora.

Deși materialul de lipsă îl adunasem înainte de 1910, împrejurări adânc supărătoare, ce mă izbiră în acel an, mă abătură de la voia de a lucra.

Însuflețirea produsă cu venirea Prea Sfinției Sale, Domnului Episcop *Dr. E. Miron Cristea* în comuna noastră la 1912, mi-a fost un imbold de revenire.

Drept aceea, în semn de adâncă recunoștință, închin această lucrare bunului nostru Arhiepiscop și păstor.

Dacă cugetelor mele nu le-am putut da o înfățișare mai atrăgătoare, mă nutrește speranța, că cei competenți totuși vor afla aci subiecte destul de importante.

Introducere

În comitatul Caraș-Severin, la sudul Ungariei, se află cercul pretorial Bozovici, cu 18 comune.

Tot în acest comitat zace Muntele Semenic, un grup de munți separat de ramurile Carpaților.

Din acest munte, prin două izvoare, pornește spre răsărit râul Nera, care ajuns în Valea Almăjului, cotește spre apus.

Îndată ce își întoarce acest râu cursul său spre apus, primește din dreapta un pârâu cu numele Pătășel, ce curge prin Valea Pătașului. La gura acestui pârâu zace comuna Pătaș, acum Nerapattás, vis-a-vis de comuna Borloveni. Valea Pătașului începe de sub Petrile Arse, ce se mai zic și Obârșie, adică Obârșia Pătașului.

Pârâul acesta, în tot cursul său, până aproape de sat, poartă numele de Valea Pătaș, și numai după ce ajunge aproape de sat începe a se numi Pătășel. Pârâul Pătășel mai primește în sine de la dreapta sa încă un pârâu mai mic, ce se zice Gurgu.

Am auzit de la tatăl meu, ca și de la alți bătrâni, că mai înainte, adică din vechime, Pătășelul s-a zis Păgeșel.

Numirea aceasta de Păgeșel ori Pătășel are în sine însușirea de a ne demonstra că este un pârâu mai mic, față de altul ce ar fi mai mare, dar oricât am căutat în Valea Pătașului după un alt pârâu mai mare, nu am găsit.

Pârâul numit Gurgu, ce intră în Pătășel, pornește de sub o parte de loc numit Păgini.

Aproape de gura acestui pârâu intră un alt pârâuaș, de seama unei râpe mai mari, ce samănă mult cu vârful întors al unei opinci, ce pe aici se zice gurgui. De la această formă cred eu că vine și numirea Gurgu, ce mai târziu s-a făcut din gurgui: Gurgu.

Aceste împrejurări mă îndreptățesc a susține cum că numirea râpei de jos a luat locul numirii pârâului întreg ce pornește de sub Păgini, care din bătrâni a trebuit se fie Păgeșelul și iarăși Păgeșelul a luat locul Pageșului. Logica și natura lucrurilor ne ajută să restabilim adevărul. Valea Pătașului a fost Pageșul, Gurgu, Păgeșelul și râpa în forma de gurgui, Gurgu.

Nu departe (cam 1 kilometru) sub Gura Gurgului, precum am zis, pe malul drept al râului Nera, se află comuna Pătaș cu o populație

de 1324 suflete și un areal de 16.964 jugere cadastrale.¹

Pe Valea Pătașului mai sus, la locul numit Gaura Ursului, valea se desface și în partea dreaptă se întinde un platou numit Seliște.

Pe locul acesta s-a dezgropat și încă se mai dezgroapă piatră și cărămidă din fundamentul caselor ce ar fi fost vreodată pe aci zidite. Puțin mai spre miazăzi de Seliște se află un teren cu numirea Morminți, pe care loc s-a văzut până pe la 1870 piatra pusă la capul morților (znamân).

Pe locul numit Seliște aproape jumătate din locuitorii comunei posedă mici grădinițe de 100—200 stânjeni pătrați.

Mai jos de aceasta, sub Gura Gurgului, pe partea stângă a Pătașelului se pot afla tot astfel de urme ale caselor dispărute. Morminții acestor case se dezgroapă de râpa Stupinioara. Toate împrejurările ne pun în vedere faptul, că atât la locul numit Seliște, cât și la Gura Gurgului se pot vedea urme de sate dispărute.

¹ Krassó-Szörény vármegye területi beosztása, 1911,

Numirile vechi

Date istorice

În "Enciclopedia Română" (tomul I, pag. 120, lit. A) se amintesc două documente regești, în care se pun cu numele unele dintre comunele Almăjului.

Între acele comune obvine una cu numele Seliște (1484) și alta sub numele Padeș (1555). În scrierile istoricului maghiar Pesty Frigyes, „A Szörényi vármegyei hajdani oláh kerületek”, între comunele cercului Caransebeș obvine comuna Padeș la 1550 și Pătaș la 1603, amintindu-se că se ține de cercul Almăjului, și Seliște tot cu anul de 1484.

Locuri cu numirea Padeș se află în teritoriul comunei Teregova, iar Păgeșel pe teritoriul comunei Bozovici.

Nu mă pot pronunța dacă pe teritoriul comunei Teregova va fi existat o comună cu numirea Padeș, atât însă se poate vedea, că în documentele vechi vin înșirate adeseori comune ale cercului almăjan, la cercul Caransebeșului și Mehadiiei, precum și viceversa.

Locuri cu numirea Șeliște se află aproape la toate comunele și am aflat că poporul nostru numește cu acest nume acele părți de loc, care sunt plane și mai vârtos care sunt cu pășune bună. Dar deși aproape de unele locuri cu numirea Șeliște se află urme de sate dispărute, acelea obvin cu totul sub altă numire, după cum voi dovedi aceasta la descrierea Almăjului.

Din toate împrejurările ce-mi stau la îndemână, rămâne a stabili, cum că această comună dispărută Șeliște, din cercul Almăjului a fost pe teritoriul comunei noastre, Pătaș, la locul ce și acum poartă aceeași denumire.

Împrejurarea că Padeșul obvine la 1484, iar Pătașul la 1603, precum și împrejurarea că însăși numirea ca atare, Padeș, se află atât de aproape de numirea Pătaș, mă îndreptățesc a crede că Padeșul de la 1484 este Pătașul de la 1603, adică numirea comunei Padeș în decursul timpului a suferit o mică schimbare.

Între anii de la 1400—1500 aproape toate comunele din Banat au fost maghiarizate, ca: Mărul în Alma, Pârvova în Perhó ș.a., posibil că și Padeșul a fost lovit de un atare năcaz, îmbrobodit cu vreun Patak, din care se formă Pattás.

Precum toate comunele din Almăj au primit numirea de la râurile ori pâraiele pe lângă care se așează, tot astfel și Pătașul a primit numirea sa de la pâraul Padeș, ce mai dovedește că nu s-a așezat unde există astăzi, căci, fiind lângă Nera, poate că primea numirea Nera, ci fiind la gura Pădeșelului, pe Valea Padeșului, s-a zis în graiul poporului Pageș, și la împreunarea locuitorilor din comuna Seliște cu cei din Padeș și așezarea lor la locul de acum, și-a luat numele acestuia, ca mai aproape de fostul Padeș.

Nimicirea comunei Seliște, ca și Padeș, s-a făcut după ce Almăjul a fost ocupat de turci (1658). Ele însă nu dispărură de tot, până la războiul cu turcii în 1738, și mai vârtos în cel de la 1788, când aproape toate comunele almăjene au fost trecute prin fier și foc.

Această credință se întărește și prin împrejurarea că toate documentele bisericești ca: matricule, circulare, socoțile etc. ce le avem la bisericile din Almăj, nici unul nu este mai vechi de 1790, precum și cele ale bisericii noastre din Pătaș.

Astfel, după 1788 vine pusă data așezării comunei Pătaș pe acest loc, precum se poate vedea și din cele ce voi scrie mai la vale.

Cuvântul Pageș cred că a venit de la „pagină”, adică un loc cu două fețe sau, mai bine zis, față și dos (poporul zice la pâraie mai mici Păgină) printre care adesea curge un izvor.

Deși numirea ce se dă astăzi locului „La Pagini” este spre apus, astfel de pagini nu sunt într-acolo, ci spre răsărit. Se vede însă că o altă numire mai puțin însemnată a luat locul Paginilor, precum văzurăm mai sus că Păgeșelul a luat locul Pageșului, și pâraul cel mai mare nu se mai numește Pageș, ci Păgeșel și, în fine, Pătășel.

Aceste abateri sau schimbări de numiri s-au putut face cu atât mai ușor, cu cât poporul, de groaza turcilor, a trebuit să le părăsească adesea pe mai lung timp.

Cum s-a format satul?

Din numerizarea caselor ce s-a făcut pe la anii 1825 se vede a fi fost pe acel timp în comună 98 de case, ce încep cu numărul 1, (familia Vrăbete), de la Ogașul Cucului spre răsărit, în două rânduri paralele, până la Ogașul Lupului. Partea despre miazăzi merge până la numărul 33 (familia Serafin) și trecând de partea cealaltă spre miazănoapte, cu numărul 34, continuă îndărăt spre Valea Cucului până la numărul 98, la

familia Simtion.

După anul 1830, afară din rând, pe pârâul Pătășel, a zidit casă familia Dobroica, primind numărul 99, și o altă casă după nr. 33 (familia Moacă), primind numărul 100.

Între numărul 20 și 21 se află zidită biserica, iar lângă aceasta școala.

Zidirea bisericii (despre care voi vorbi mai târziu), s-a început la 1807, școala însă după 1830, adică după ce a primit familia Moacă numărul 100, pentru că școlii i s-a dat numărul 101.

Din cărțile bisericii se poate vedea că în anul 1793 au fost 40 de case; astăzi se află în această comună 270 de case.

Recapitulare

Având în vedere că pârâul ce curge prin comună se numește Pătășel, iar din bătrâni s-a numit Păgeșel, trebuie să admitem că a existat și un Pageș, căci Păgeșelul după înfățișarea sa arată ceva mai mic în raport cu altul mai mare.

Având în vedere că pârâul Pătășel este singurul pârâu mai însemnat în care intră un altul mai mic cu numele Gurgu, ce izvorește de sub pagini, trebuie să admitem că acest pârâu din bătrâni a fost numit Păgeșel, iar cel principal nesmintit a trebuit să fie Pageș.

În decursul timpurilor Gurgu a luat locul Păgeșelului și Păgeșelul locul Pageșului și, în fine, numirea Păgeșel a suferit schimbarea sunetului „g” în „t” și „e” în „ă” și s-a format din Păgeșel: Pătășel.

Această credință cu atât mai mult trebuie să o admitem, cu cât precum mai sus am arătat, numai partea cea de jos a pârâului se zice Pătășel.

Având în vedere mai departe cum că, atât la locul numit Seliște, cât și la gura fostului Păgeșel, există și se mai pot vedea urme ce dovedesc că pe acele locuri au existat cândva sate locuite și, în fine, având în vedere că locuitorii comunei noastre pe jumătate posedă micile grădinițe de pe terenul Seliște și cealaltă parte sub Gura Gurgului (numit până astăzi „satul bătrân”), trebuie să admitem că din dispărutele sate Seliște și Padeș s-a format comuna Pătaș, acum Nerapattás.

Cele mai vechi familii

Cele mai vechi familii, din cari s-a format comuna Pătaș sunt următoarele 25, și adică :

1. Familia Bacila cu nr. 42, 51 = 9 case
2. Familia Becia cu nr.29, 40, 78, 112, 115, 128 = 12 case
3. Familia Boescu cu nr. 8, 56, 91 = 4 case
4. Familia Cureci cu nr. 37 = 2 case
5. Familia Crăciunel cu nr. 3, 13, 63, 65 = 3 case
6. Familia Drăgan cu nr. 10 = 3 case
7. Familia Draghici cu nr. 66, 69, 94 = 10 case
8. Familia Dragota cu nr. 31 = 2 case
9. Familia Dobroica cu nr. 73, 76, 99 = 8 case
10. Familia Gașpor cu nr. 57 = 2 case
11. Familia Hânda cu nr. 82, 83, 84, 85 = 10 case
12. Familia Lazarescu cu nr. 14, 22, 23, 25, 48, 54 = 11 case
13. Familia Matica cu nr. 17 = 2 case
14. Familia Moacă cu nr. ... 7, 34, 35, 36, 45, 46, 47, 62, 64, 67, 100 =
30 case
15. Familia Mircea cu nr.16, 43, 44, 114 = 6 case
16. Familia Popoviciu cu nr.21, 59, 125, 133 = 5 case
17. Familia Popiți cu nr. 24 = 3 case
18. Familia Roșca cu nr. 19 = 1 casa
19. Familia Roset cu nr. 28 = 5 case
20. Familia Serafin cu nr. 20, 26, 33, 53, 72, 79, 80, 81, 86, 88,
111 = 40 case
21. Familia Sîmtion cu nr. 89, 90, 98 = 10 case
22. Familia Stefan cu nr. 6, 9, 95, 96 = 7 case
23. Familia Tărianu cu nr.58, 74, 118 = 11 case
24. Familia Vuiescu cu nr.11, 68 = 10 case
25. Familia Vrăbete cu nr.1, 4, 5, 12, 26, 27, 50, 60, 70, 77 =
27 case

Lângă acestea se mai adaugă câteva case de țigani, adică:

1. Familia Petru cu nr. 2 = 2 case
2. Familia Sârma cu nr.15 = 2 case
3. Familia Cojocia cu nr. ...49 = 5 case

Date statistice

Din statistica făcută pe 100 de ani, adică de la 1810 - 1910 am constatat că locuitorii comunei Pătaș, în decurs de 100 de ani, s-au înmulțit prin nașteri cu 34 suflete și, după ce prin numărarea sufletelor

la anul 1910 s-au aflat 1277 de suflete, rezultă că în anul 1810 comuna Pătaș a avut 800 de suflete, luându-se între aceștia 46 suflete străini și corturari țigani. Familiilor înmulțite, spre a se deosebi unele de altele, li s-a dat o numire de sat, ca poreclă, precum:

Familia Băcilă = Băcilonii, Răești.
 Familia Becia = Becioni, Buligă, Nicej și Buicani.
 Familia Boescu = Boești, Ciochești.
 Familia Crăciunel = Cuculești, Bâșnești.
 Familia Drăghiciu = Pârvulești, Gârbăcești, Gurgani.
 Familia Dobroica = Dobroichești, Geblău.
 Familia Hânda = Hângești, Vecșani, Oprești.
 Familia Lazarescu = Minești, Gânjei, Crăiești, Bibială.
 Familia Moacă = Mochești, Casirești, Morariu, Sporești, Tacomești, Cărăbăi, Pătrulești, Branculești, Surdani, Râsulești.
 Familia Mircia = Mergioni, Stapțulești.
 Familia Serafin = Serafinești, Cătanești, Budulești, Cimponești, Bocănești, Samsonești, Stoinești, Păulești, Turculești, Măcei.
 Familia Simtion = Jarculești, Stoiginești, Romonești.
 Familia Stefan = Ștefănești, Borgeac, Murăști, Vucmirești.
 Familia Tărianu = Tărieni, Ugilești.
 Familia Vuescu = Vueșcii albi, Vueșcii negri, Chirilești.
 Familia Vrăbete = Brăbeți, Lecsoni, Marcinești, Stanciuiești, Puiuiești, Găbrișoni și Brădinești.

Statistica pe 100 de ani

Pentru ca să se poată vedea mai bine mișcarea acestei populații în decurs de o sută de ani, află de bine a însemna aici, după ani, cazurile de nașteri, de moarte și de căsătorii:

Anul	Născuți	Morți	Cununați
1810	24	10	4
1811	29	15	2
1812	23	26	7
1813	22	38	10
1814	23	19	10
1815	31	11	5
1816	17	12	10

1817	28	14	5
1818	26	52	8
1819	26	9	7
1820	33	29	7
1821	32	19	14
1822	30	17	11
1823	29	9	10
1824	31	22	14
1825	31	15	3
1826	38	19	19
1827	26	19	9
1828	31	25	7
1829	26	35	15
1830	23	43	16
1831	36	51	11
1832	30	29	13
1833	37	33	4
1834	22	29	11
1835	41	28	13
1836	44	26	4
1837	46	18	9
1838	25	18	5
1839	39	56	12
1840	33	22	12
1841	32	30	6
1842	44	37	10
1843	34	20	5
1844	31	24	11
1845	42	24	18
1846	35	36	12
1847	30	36	4
1848	26	44	13
1849	18	33	12
1850	23	23	8
1851	26	31	16
1852	39	20	12
1853	31	22	12

1854	25	22	11
1855	31	40	11
1856	42	18	6
1857	27	22	11
1858	24	17	8
1859	30	20	13
1860	26	15	13
1861	30	36	13
1862	34	31	7
1863	39	29	14
1864	26	37	5
1865	38	24	18
1866	46	25	11
1867	40	51	15
1868	37	28	3
1869	39	28	12
1870	46	30	7
1871	29	32	10
1872	33	26	21
1873	39	46	2
1874	26	29	6
1875	40	50	2
1876	40	26	11
1877	26	30	7
1878	43	24	3
1879	28	30	10
1880	37	18	3
1881	32	31	7
1882	35	42	5
1883	28	25	12
1884	30	22	11
1885	42	13	12
1886	29	36	9
1887	26	33	6
1888	42	21	7
1889	28	35	3
1890	30	51	9

1891	41	35	10
1892	24	20	7
1893	33	22	10
1894	30	26	8
1895	27	30	3
1896	25	28	4
1897	33	22	9
1898	22	27	5
1899	31	30	8
1900	33	18	8
1901	28	21	2
1902	23	20	2
1903	37	22	12
1904	36	28	3
1905	28	18	2
1906	33	32	6
1907	32	35	5
1908	36	36	13
1909	27	27	9
Suma	3165	2731	944

Luând cazurile mai mari de nașteri și morți, vedem că: în anii 1813, 1818, 1830, 1831, 1839, 1848, 1855, 1864, 1867, 1875 și 1890, adică în 11 ani, s-au născut 339 și au murit 513, adică au murit cu 174 mai mulți ca cei născuți.

Din etatea celor răposați în acești ani se vede că în afară de anul 1848, când a bătuit holera, cei mai mulți morți au fost prunci. Tabloul este următorul:

- La 1813 din 38 morți - 33 sunt prunci.
- La 1818 din 52 morți - 28 sunt prunci.
- La 1830 din 43 morți - 22 sunt prunci.
- La 1831 din 51 morți - 33 sunt prunci.
- La 1839 din 56 morți - 29 sunt prunci.
- La 1848 din 44 morți - 15 sunt prunci.
- La 1855 din 40 morți - 9 sunt prunci.
- La 1864 din 37 morți - 11 sunt prunci.
- La 1867 din 51 morți - 25 sunt prunci.
- La 1875 din 50 morți - 23 sunt prunci.

La 1890 din 51 morți - 21 sunt prunci.

Pruncii sunt până la etatea de 10 ani și mai vârtos de la 4 la 8 ani, adică în 11 ani 249 de prunci.

Nașterile se urcă la numărul de 40 numai în anii 1835, 1836, 1837, 1842, 1845, 1856, 1866, 1867, 1870, 1875, 1876, 1878, 1885, 1888 și 1891. Cel mai mare număr este 46 în 2 ani și nicicând până la 50; morții însă trec adesea peste 50, ca de exemplu la 1818, 1831, 1839, 1867, 1875 și 1890.

O privire asupra anilor de la 1790 la 1810, adică 20 de ani, peste născuți și morți, ne dă următorul rezultat: s-au născut 524 și au răposat 298, adică în 20 de ani se arată o creștere de 226 suflete. Numai la 1806 numărul născuților a fost de 32 și morți 54, între care 41 prunci până la 10 ani.

Numiri de locuri

Valea Pătașului desparte teritoriul comunei în două părți: spre răsărit și apus. Cea despre răsărit poartă denumirea „Dealul Rădulinii”, cea despre apus „Dealul Vetrinii”, care de amândouă părțile coborând spre sat decad în dealuri tot mai mici și apoi dispar.

Dealul Rădulinii începe de lângă sat, cu numirile de locuri: Tâlva Morii, Curmătura, Dărăbanțu, Șestu Boilor, Poarca, Obârșa Rădulinii, Jgeburina, Măciuci, Prislop, Laz, Pripore, Narotă, Obârșa Pătașului.

Dealul Vetrinii începe cu: Dealul Cucului, Hotare, Păgini, Scoborîș, Șest, Grunz, Cioclan, Znamene, Tâlva, Rusulin, Făgeței, Tarnița, Lodovița, Periș, Petrile Arse, Valea Ciurezului, Șutan, Ivan, Burtu, Ursu, Gura Văii, Ogășele, Fărcaș, Turcu și Arșița.

Numirile ce se află spre miazănoapte, către muntele Semenic: Alăciag, Motoveia, Tâlva de Frasin, Poiana Foiofiu, Rugii, Tâlva Iepii, Izvorul Crucii, Tâlva Prinițului, Begu, Muntele Semenic.

Hotarele comunei

După o veche consemnare de pe timpul fostei granițe militare din 12 august 1818, ce se păstrează în arhiva bisericii noastre, se poate vedea că locuitorii comunei Pătaș pe acel timp aveau un teritoriu de izlaz cu 3366 jugere cadastrale, între care se cuprindea și un teritoriu de izlaz comunal în muntele Semenic cu 40 jugere sub nr. 2. Acest

teritoriul, spre răsărit pornind de la muntele Semenici, se despărțea de teritoriul comunei Borloveni prin râul Nera, spre mieznoapte de Societatea Căilor Ferate, prin culmea muntelui Semenici, spre apus prin Culmea Mare, ce pornește de la capul muntelui, iar spre miezăzi peste Obârșia Poneschii: Trei Movile, Polovârță, Petrile Arse, Obârșia Ciurezului, Ogașul Cotului, Obârșia Ursului pe culmea dealului Prilipeț coboară în linie dreaptă la drumul de hotar, prin apa Ciurez, despărțindu-se de teritoriul comunei Prilipeț.

La anul 1850 izlazul comunei consta din 3020 jugăre, iar după o consemnare a comisariatului cadastral din data de 2 octombrie 1877 izlazul comunei mai constă numai din 832 jugăre. S-au ocupat deci prin locuitorii particulari 2195 jugăre cadastrale.

La anul 1879 locuitorii comunei Pătaș, băgând de seamă că erariul a ocupat cele 40 de jugăre din izlazul comunal la muntele Semenici, prin o petiție din 28 ianuarie 1879 adresată Majestății Sale, cer îndărăt Muntele Semenici. Rugarea a rămas fără rezultat.

Din datele ce am putut culege am aflat că țarina locuitorilor Pătaș constă din 1306 iugăre, iar grădini și livezi 2683 jugăre.

Locuitorii comunei Pătaș, în urma disperării pentru pierderea teritoriului mai sus amintit pe muntele Semenici, fără orientare pe timpul formării Comunității de avere, pe la anii 1880 mai pierd și dreptul de a pășuna pe muntele Semenici, pe lângă o arendă stabilită, astfel încât conducătorii Comunității de avere scot muntele Semenici, constând din 202 jugăre, la licitație publică și abia după mari și grele eforturi am putut să revendicăm drepturile noastre, în ședința comitetului Comunității de avere, ținută în 30 decembrie 1912, sub numărul 1117/C și a adunării generale din data de 30 aprilie 1913 (în ordinea de zi punctul 11), apoi pertractat în congregațiunea comitatenză la 15 mai 1913 (în ordinea de zi punctul 73), s-a câștigat acest drept numai pe jumătate, căci trebuise să primim ca părtași pe acel teritoriu și pe locuitorii comunei Prilipeț.

Lupta pentru recâștigarea numitului munte s-a purtat peste 25 de ani numai de către conducătorul comunei Pătaș, care văzând greutatea ce le întâmpină, a trebuit să lucreze și pentru comuna Prilipeț, spre a li se da și acestora dreptul de pășunat.

Amintesc aici cu multă plăcere bunăvoința ce a arătat în această afacere mult stimatul domn președinte al Comunității de avere, Patriciu Drăgălina, precum și cu deosebire domnul director al Oficiului

Silvanal, Alexandru Bălaș, al căror nume va trebui amintit cu stimă și dragoste de nepoții și strănepoții noștri.

Ne-a atins foarte dureros că unii locuitori din Prilipeț, pe departe de a se arăta mulțămitori, prin fel și fel de apucături nevrednice, ne făcură multe și mari greutăți și încurcături. Pentru ca pe viitor să nu mai ajungă urmașii noștri la certuri cu Prilipețul, ne-am separat unii de alții, împărțind acel teritoriu în două părți: de la Rotunda până la Piatra Nedeei, prin o linie dreaptă spre miazăzi-răsărit. La pădure a rămas a Pătășenilor, iar de aici spre Capul Muntelui a rămas a Prilipcenilor.

Am văzut și aici împlinindu-se cuvântul din Scriptură „Altul este acela ce samănă și altul acela ce secără”.

Sperăm că urmașii noștri vor ști să prețuiască munca noastră, păstrând cu sfințenie dreptul recâștigat cu atâtea greutăți și jertfe.

Biserica

Date din istoria bisericii

Biserica noastră de acum este zidită din piatră și cărămidă, la mijlocul satului, între numerele 20 și 21, în anii 1807-1816.

În socola bisericii din 1807 se vede o notiță scrisă și subscrisă de protopopul Mehădiei cu următorul cuprins: „Într-acest an sătenii Pătașului cu mauermaister Lorinț Sevald de la Orșova, au tocmit să le zidească biserica nouă, el au luat toți maistorii asupra sa cu 2000, să le dea cheile, și în luna lui septembrie 1807 au zidit și au scos fundamentul bisericii afară”.

Semnat: Mehădia, 18 decembrie 1807,

Nicolae Stoica
protopop.

Din notița făcută de preotul Ianăș Roșca în liturghierul bătrân se află că fundamentul bisericii s-a scos și s-a sfințit joi la amiază în 30 septembrie 1807.

Tot din socoteala bisericii se vede și se zice că la 1812, din lipsă de bani și material, la biserică nu s-a lucrat nimic.

La 1813, iar din lipsa de mai sus, s-a lucrat numai ceva puțin la boltă. Din socolă se vede a fi avut biserica la 1792 un capital de 3070 fiorini și 38 cruceri.

Banii s-au adunat de la locuitori cu "6 fiorini pe carte", apoi s-au adunat pe bucate, băuturi, birtărit, tas și cutie.

La 1802 s-au adunat din milostenie 254 fiorini, iar la 1804 încă 400 fiorini.

Plătirile s-au făcut astfel: la 1807: 1000 de fiorini, la 1815, 1816 și 1818, în tot anul câte 200 de fiorini, iar la anii 1820 și 1821 câte 250 de fiorini, adică 500 de fiorini.

Din o însemnare păstrată în arhiva oficiului parohial am aflat că biserica aceasta este antesfințită la 1818 prin protopresbiterul Nicolae Stoica.

La 1840 s-a pictat numai templu prin câțiva creștini mărinimoși.

Acoperământul trebuie că a fost din lemn slab, căci la 1856 se pune lemn din nou și se acoperă cu țiglă. Turnul a rămas acoperit cu șindrila până la anul 1867, când s-a acoperit cu pleu. Cele două clopote sunt luate la 1797 de la Reșița, după cum se vede din inventarul

bisericii din acel an.

La 1859 s-a cumpărat Biblia lui Șaguna cu 80 fiorini.

La 1868 s-au luat cele 12 Mineie cu 75 de fiorini.

De la 1870 se poartă socoteala bisericii în limba română de către episcopii bisericii.

La 1878 comuna politică nu mai plătește de-a dreptul pe preot, ci încasând banii din bugetul comunal, predă episcopiei suma de 150 de fiorini.

La 1879 se repară ocolul bisericii și se cumpără o poartă de fier.

La 1885 biserica are un capital de 3627 de fiorini și 51 cruceri.

La 26 Iunie 1888 ne trimite Dumnezeu o piatră (grindină) mare ca ouăle de găină, ce zdrobește sămănături, pomi și case, făcându-ne și la biserică pagubă în țiglă și ferești.

La 1889 se renovează corul bisericii cu 118 fiorini.

La 1891 se pictează biserica fără templă; se pardosește cu table de ciment și se pun 3 clopote cu spesele capitalului bisericesc de 1657 fiorini și 27 cruceri.

La 1901 capătă comuna bisericească de la cea politică o cancelarie bătrână și moșia de la Lacu Sărat, de 4 jugăre. Tot atunci se renovează cancelaria parohială cu 755 fiorini și 69 cruceri tot din capitalul bisericii și se pictează templa cu bani adunați prin colectă.

La 1910 fericitul Petru Matica lasă bisericii o fundațiune de 1000 coroane depuși cu libel la casa de păstrare „Almăjana” din Bozovici.

În 1911 s-a cumpărat prin colectă un orologiu de turn.

La 1912 se face din nou turnul bisericii și se acoperă cu aramă, reparându-se întreagă biserică. În acest an, la 20 iulie se împlinește o veche dorință a locuitorilor noștri, sfințindu-se biserica prin P.S. Sa, Domnul Episcop al diecezei noastre, dr. E. Miron Cristea, asistat de înalt Preacuvioșia Sa, d-l Arhimandrit și Vicar episcopesc, Filaret Musta, însoțiți de profesorul de cântare d-l George Petrescu, de secretarul consistorial d-l dr. Cornel Cornean și diaconul Pavel Magdescu.

Înalții oaspeți au fost primiți în comună joi, la 19 iulie 1912, seara pe la ora 9, fiind întâmpinați de tot satul în sunetul clopotelor, bubuitul pivelor, cu lumini și torțe, sub arcuri triumfale, cu însuflețire foarte mare. Primirea s-a făcut înaintea casei preotului local, Vasilie Popoviciu, unde rotopresbiterul militar Pavel Boldea cu preotul locului, preotul militar Iosif Serafin și preotul George Belcotă din Cornereva, îmbrăcați în odoare bisericești, cu toată pompa bisericii, sub un arc triumfal. Înalțul oaspete este salutat din partea preotului local, la care

Preasfințitul Episcop răspunde prin o vorbire foarte avântată, după care poporul adunat erupe în urale nesfârșite.

După ce Preasfințitul Episcop i s-a prezentat sfânta evanghelie și crucea, sărutându-le, a descălecat la casa preotului local.

Sfințirea bisericii s-a făcut vineri, începându-se cu sfințirea apei pe la ora 8 dimineața și s-a terminat pe la ora 1 după amiaza.

La serviciul dumnezeiesc, pe lângă înalții oaspeți a participat și protopresbiterul militar Pavel Boldea, administratorul protopopesc dr. Ioan Sîrbu și preoții Nicolae Novacoviciu, Pavel Magdescu, preotul locului, Vasile Popoviciu, Ioan Brinzei, Nicolae Bihoiu și Iosif Serafin. Afară de aceștia au mai fost de față preoții George Tătucu, Timotei Borchescu și George Belcotă.

În decursul Sfintei Liturghii s-a hirotonisit întru presbiter diaconul Iosif Burac din Prigor pentru comuna Mehadia. Răspunsurile s-au cântat de către corul din Bozovici sub conducerea d-lui I. Ruva.

Pompa cu care s-a făcut sfințirea bisericii, precum și memorabila predică ce s-a ținut din partea bunului arhieru au ridicat solemnitatea actului la o însuflețire dumnezeiască.

Înalții oaspeți atât la biserică, cât și la locuință sunt aduși cu litia.

După terminarea serviciului dumnezeiesc Prea Sfințitul Episcop primește salutul diferitelor corporațiuni bisericești, politice, școlare precum și a altor particulari.

Pe la ora 14 s-a luat masă comună în sala școlii, la care, pe lângă înalții oaspeți, au participat peste 60 persoane, oaspeți din jur, între care șeful cercului pretorial Domnul protopretor Samuil Argălaș, cu notarul cercului, d-l Carol Illés și toți preoții de față, precum și d-nii avocați dr. Samuil Vladoane, dr. Petru Puican, apoi d-nii Aurel Sîmtion, Ilie Ruva și alții.

De notat este că în presara zilei Sfântului Ilie, la cină, Prea Sfințitul Domn Episcop este felicitat de ziua numelui de botez tocmai pe acel loc unde cu mult înainte, prin o inspirație profetică, i s-a prezis de către preotul V.Popoviciu mitra arhierescă.

Atât la venirea înalților oaspeți, cât și în decursul prânzului a cântat orchestra tinerilor din Prilipeț.

După prânz s-a întins o horă mare, la care au participat peste 1000 de persoane.

Prea Sfințitul Episcop, văzând atâta viață în popor, a exclamat „Frumoasă horă! O horă atât de mare și cu atâta viață încă n-am văzut”.

În decursul jocului Prea Sfințitul Episcop s-a întreținut la vorbă cu diferite persoane din popor, ceea ce a ridicat dragostea noastră la un adevărat extaz. Sâmbătă dimineața, pe la ora 8, în sunetul clopotelor și bubuitul pivelor, Prea Sfințitul Episcop, dând binecuvântare poporului, s-a întors la Caransebeș peste Teregova.

Sesiunea parohială

Sesiunea parohială a bisericii noastre în prezent constă din următoarele parcele și adică:

- I. „Lunca”, sub numărul topografic 3, de 0,15 jugere.
- II. „Lunca”, nr. 40, de 0,15 jug.
- III. „Lunca”, nr. 19, de 0,15 jug.
- IV. „Șutan”, nr. 300, de 4 jug.
- V. „Între Vetrini”, nr. 213, de 2,12 jug.
- VI. „Ciocârlie”, nr. 176, de 2 jug.
- VII. „Obârșia Lolchii”, nr. 388, de 2,12 jug.
- VIII. „Șutan”, nr. 245, de 2,12 jug.
- IX. „Sub Hotare”, nr. 141, de 2 jug.
- X. „Izvorul bun”, nr. 568, de 10 jug.
- XI. „Lunca”, nr. 140, de 1,4 jug.
- XII. „Lunca”, nr. 130, de 0,15 jug.

Matriculele bisericesti

Cele mai vechi matricule bisericesti ce le avem sunt de pe la anul 1790 și adică : protocoale ale botezaților, cununaților și răposaților, precum și socotelile bisericesti, inventare și protocoale de circulare.

Protocolul botezaților începe cu 8 mai 1790 până la 23 martie 1824. Tot în acela, cununații de la 7 ianuarie 1791 la 13 noiembrie 1821 și răposații de la 7 mai 1790 la 3 noiembrie 1821.

La final protocoalele sunt revidate în Mehadia, în fața protopopului Nicolae Stoica la 18 iulie 1824 de Sinesie Radivoievici, arhimandrit-administrator al diecezei Vârșeț-Caransebeș.

În alt protocol vin născuții de la 15 ianuarie 1823 - 13 iulie 1824; cununații de la 8 noiembrie 1822 - 24 aprilie 1824; răposații de la 4 noiembrie 1822 - 24 mai 1824, revidat ca mai sus.

De la 9 iunie 1824 cei născuți se află introduși în protocoale

separate până la 20 decembrie 1831, tot asemenea cununații de la 7 iunie 1824 - 25 octombrie 1831 și răposații de la 8 mai 1824 - 18 decembrie 1831.

Aceste trei protocoale sunt tipărite.

Cu 3 noiembrie 1831 începe alt protocol al nașterilor până la 31 septembrie 1875; tot astfel al cununaților de la 4 noiembrie 1832 - 8 octombrie 1879 și al răposaților de la 8 noiembrie 1831 - 9 decembrie 1890.

De la 24 septembrie 1875 născuții se înscriu în alt protocol până în prezent. Tot astfel și cununații de la 27 ianuarie 1880 până în prezent, ca și răposații de la 2 ianuarie 1891 până în prezent.

Protocolul circularilor începe cu 25 noiembrie 1783 sub episcopul Vichentie Popovici.

Socoata bisericii începe cu anul 1793 - 1828 și cuprinde în sine inventare și însemnări despre banii tasurilor. Această socoată, respectiv protocol, este scris cu slove chirilice de preoții locului ca o copie de pe originalul ce se vede a se fi purtat la oficiul protopopesc din Mehadia, precum arată notița în socoată la finele anului 1821 a protopopului Nicolae Stoica, unde se zice: „Această socoteală a banilor bisericii pe 20 de ani, adică de la anul 1800 (este) în lipsă, sminteala este a parohului, căci din an în an al meu n-a vrut să vină să-și prescrie din cuvânt în cuvânt și iar poruncesc să vină îndată să-și prescrie, ca altă vină să nu fie.”

De la anul 1828 socotela bisericii în felul acesta se vede că nu s-a mai purtat nici la oficiul protopresbiteral, nici la cel parohial, ci numai la oficiul militar la companie.

Se mai află la oficiul parohial socoata bisericii în limba germană, purtată la compania militară, subscrisă de căpitan, protopop, paroh, primar și 2 senatori de la 1800 - 1822; tot așa și inventarul până la 1862.

Lipsește și aici socoata de la 1822 - 1842, apoi se află de la 1842 - 1852, și în fine de aici până la 1871 în limba germană, de unde se continuă în limba română la oficiul parohial. Se mai află două protocoale de socoteală a fondului școlar de la 1780 - 1821, apoi al doilea exemplar de la 1842 - 1870, respectiv până la 1884.

Mai sunt între cărțile vechi un protocol cu scara tuturor poruncilor, în care se află scrisă « Pravila » sub 40 de puncte și subscrisă de episcopul Iosif Ioanovici Șacabent cu data 2 iulie 1802. În acest protocol se află scrise circulare de la 1803 la 1821, subscrise și acestea de Sinesie Radivoieviciu, arhimandrit. Apoi există un alt protocol

vechi, ce cuprinde circulare de la 1783, porunci și mai multe tâlcuiri.

Preoții ce au servit sfânta noastră biserică

Până la anul 1792 se află a fi fost preot Ilie *Milușescu*.

Din 1792 la 1811 Ioan *Roșca*, răposat la 4 ianuarie 1812 în vârstă de 44 de ani.

De la 1812 la 1864 Petru *Popescu Popoviciu*, răposat la 6 Martie 1864, în etate de 85 de ani. Acest preot a servit înainte de 1812, adică de la 1799 ca diacon și învățător.

De la 1843 la 1864 servește drept capelan Pavel *Popoviciu*, fecior celui dinainte, iar de la 1864 ca paroh până la 1882, când ,la 18 august, a răposat, în etate de 65 de ani.

De la 1882 la 1885 se administrează parohia de către parohul din Prilipeț, Mihail *Blidariu*.

De la 2 februarie 1885 până în prezent este preotul-paroh Vasilie *Popoviciu*, ales cu totalitatea voturilor la 7 aprilie 1885.

Școala

Precum am zis mai sus, zidirea ce se află și acum a școlii, sub nr. 101 s-a făcut pe la 1830 pe timpul graniței militare cu caracter de școală *națională*.

Limba de propunere în școală a fost limba română, având 4 clase.

Pruncii se înscriau la școală în etate de 8 ani.

La examenele ce se țineau pe la finele lui august lua parte directorul școlar civil din Caransebeș, dimpreună cu căpitanul de companie.

După ridicarea graniței (1872), școala este luată sub îngrijirea Consistorului diecezan din Caransebeș, până pe la anul 1890, când autoritățile politice, fără voința poporului, luând școala sub îngrijirea lor, aceasta este tratată ca școală comunală până în zilele noastre, pierzând din influența sa tot mai mult și biserica, respectiv confesiunea, ca și consiliul școlar și impunându-se inspectorul regesc, limba română abia mai este tolerată în citit și scris.

Soarta acestei școli, ca și peste tot soarta poporului român de aici, este destul de jalnică, căci până pe la anii 1850, stând poporul sub ierarhia sârbească din Vârșeț, i se impun școlii nu numai slovele greoaie chirilice, ci și spiritul limbii slavone, și dacă a fost un respiriu

de reculegere, acesta cu drept se poate zice că a existat de la anul 1860 până la 1890. Restrângându-se dreptul limbii materne tot mai mult, în același raport se întuneca și conștiința sârmanilor elevi și chiar iubirea de carte scade.

Învățătorii

Din scriptele bisericii am aflat pe următorii:

Petru *Popoviciu* de la 1799 la 1812.

Vasilie *Popoviciu* de la 1812 la 1826.

După aceștia urmează : Zăria *Roșca*, Pau *Piperea*, Antonie *Lala*, *Pirtea* și *Crista*.

Pe la 1865 Pavel *Boldea*.

De la 1865 la 1871 a fost Mihail *Popoviciu*.

De la 1872 la 1877 a fost Daniil *Verendeanu*.

De la 1877 la 1896, Iosif *Găina*.

De la 1896 până în prezent, Zăria *Lăzărescu*.

La 1910, deschizându-se a doua școală, a venit ca învățătoare Maria *Lăzărescu*.

Produsele solului

După poziția locului, teritorul nostru se află în fața soarelui și, după cum am mai spus, prin Valea Pătașului se împarte în două părți.

Pe Dealul Rădulinii pământul produce de la sine spin, păr și măr pădureț, ceea ce a îndemnat pe locuitori a planta pe această parte mai vârtos pomi de prun și s-a constatat că aici s-a putut dezvolta cea mai frumoasă moșie de prun, dând și cea mai bună calitate de rachiu.

Partea a doua, Dealul Vetrinii, conține mai mult câmp. Pe această parte se află cele mai bune fânețe.

S-a plantat și aici prun, însă numai în partea de jos, „La Pagini” s-a putut destul de bine validată.

Pe când pe Dealul Rădulinii, la dos și față este cu preponderanță fagul, pe Dealul Vetrinii la față este peste tot numai o specie: gorun, gârniță și cer.

Pe ambele coline din vechime se aflau câmpii întinse, acomodate pășunatului, care câmpii însă, de pe la anul 1850 încoace, tot mai mult s-au strâmtorat prin ocupațiuni, în lipsa unui teren mai

acomodat pentru bucate, precum și pădurea de gorun pentru frunza prin care caută a suplini fânul la nutrirea vitelor. Astăzi cu greu mai pot să se susțină vitele neapărat trebuincioase care, dimpreună cu prunul, sunt cele mai puternice izvoare de câștig ale locuitorilor.

În prezent, pe teritoriul comunei se află cam 400 jugăre plantate cu prun, după ce în urma unor morburi ivite la rădăcina acestui pom, cam pe la anul 1890, aproape jumătate s-a nimicit.

Pe izlazul comunei pășunează astăzi:

Vite cornute.....	629
cai.....	50
porci	474
oi.....	4946
capre.....	86

La capul satului, în vale, de-a lungul râului Nera, spre Prilipeț se întinde țarina, cam 500 jugăre, numită „luncă”. În apropierea râului pământul este crivinos, mai spre deal e siu, ori lut.

Pătura roditoare nu este destul de groasă; prin deasa gunoie însă se face productivă.

Pe Valea Ciurezului se întinde țarina până la Gura Văii, spre miazănoapte. Aici locuitorii așezându-și sălașele de vite, prin multa gunoie îl forțează a produce bucate bune. Pe această țarină cu preponderență se samănă cucuruz (păpușoi, porumb), iar de un timp încoace se samănă și grâu de toamnă, - de primăvară mai puțin - ce produce o calitate mijlocie, apoi secară, ovăs, care sunt destul de bune; orz se samănă mai puțin.

S-a început de un timp încoace a se sămăna și trifoaie, mai vârtos lucernă pentru hrana vitelor, apoi din bătrâni se susține cu tărie cultivarea cânepei, pentru îmbrăcămintea necesară.

Peste tot, teritoriul destinat pentru cultivarea bucatelor nu produce hrana suficientă locuitorilor și, dacă nu și-ar afla refugiu la câștigul de la prășila vitelor și cultura prunului, nu s-ar mai putea susține; dar și aceste ramuri în timpul din urmă au suferit mari scăderi, socotindu-se strâmtoarea pășunatului, coborîrea prețurilor la vite, crizele de bani, lipsa de comunicație, precum și darea cea mare la friptul rachiului ș. a.

Îmbrăcămintea

Îmbrăcămintea se pregătește pentru fiecare în casă așa: că femeile scoțind din cânepă fuiorul, îl torc și fac pânză pentru casnici.

Cămeșile sunt până la genunchi, izmenele nu sunt prea largi.

Din lână de oaie femeile pregătesc „cioarecii” sau „cioarecul”, din care se face căput, laibăr și nădragi, după ce mai înainte s-a dat la vâială spre a se învăli ca și stranele.

Căputul se face pe trup cam până aproape de genunchi și este ca și laibărul și nădragii, de culoare sură. Laibărul este strâns peste brațe până spre coapse, nădragii sunt după forma celor militari.

Obelele sunt urzite din păr negru (cernit), în care sunt bătute cu canură albă.

Opincile mai înainte se făceau din piele crudă, de vacă ori de porc. Acum, cu puține excepții, se cumpără din târg, de piele direasă de bou, ce a ajuns foarte scumpă.

Opincile se împung la gurgui și pe de lături apoi din curele anume pregătite și sucite se face gurguiul și pe amândouă marginile (nojite) astfel că opinca se poate strânge pe picior, arătând cureaua de la gurgui, care în care picior are să fie.

Pe cap, iarna, poartă căciulă de miel alb sau lai, vara, pălărie, de regulă sură, cu aripi potrivite. Iarna mai poartă și pieptar de miel, ce se îmbracă pe sub laibăr, cam cât și laibărul și cojoc din piele de oaie lung până la înfășurătoare, alb sau galben.

Vara poartă laibăr, cămașă și izmene, sunt încălțați peste izmene și încinși cu brăciri.

Iarna poartă nădragi, în care-și bagă cămașa, și cojoc. Femeile, de asemenea, toate hainele și le pregătesc dânsule. Acestea constau din o cămașă lungă de la grumazi până jos, cu mâneci strânse în brățare pe la încheieturi și mai largi după pumni.

Ciupagul se face separat de poale, mai vârtos la cele tinere.

Cămașa este după vârsta femeii. Cu cât este mai tânără, cu atât e mai înflorată.

Peste mijloc se încing cele mai tinere numai cu brăciri, iar cele mai bătrâne și cu un brâu.

În dos poartă opreg, ce constă dintr-un petec împuiat în război cu sârmă și vrastă, în lățime cam de o palmă, de care petec sunt prinși ciucuri, din păr colorat în diferite culori, după gust, lungi până spre călcâi.

Înainte poartă catrență din pânză colorată, iar pe din jos poartă două sau trei rânduri de poale albe.

Ciupagul (partea din sus a cămeșii), este mai strâns pe trup, iar pe brațe și piept e cu „pui” (diferite broderii) ca și pe șolduri și pe marginea poalelor, și pe după pumn sunt „pui” ori ciurătură, ce se mai zice și „șabac”.

Vara poartă cămașă, iarna șubă din lână albă, înflorată cu „bărnaș” negru ori vânăt; partea din sus e strânsă pe corp, iar cea din jos e mai largă, cu trei pături (cute) pe șolduri.

Mai poartă iarna și cojoc galben din piele de miel, iar în picioare opinci.

La sărbători femeile, pe lângă cămeșile înflorate cu pui ori ciurătură, se poartă cu papuci, iar bărbații cu papuci ori cizme.

După cum vedem, până în prezent s-a susținut frumosul obicei de a-și pregăti în casă, cu lucrul lor de mână, aproape toate vestmintele.

Traiul

Locuitorii peste tot se nutresc (se hrănesc) cu făină de cucuruz, din care pregătesc mălai și mămăligă.

Până acum cazuri de morbul pelagra nu s-au ivit, pentru că puținul cucuruz s-a putut usca destul de bine.

Atât mămăliga cât și mălaiul se mănâncă numai proaspete. Legume ca păsuilul (fasolea), crumpei (cartofi), varză, deși nu în măsura de a se și vinde altora, totuși se produc îndeajuns pentru trebuințele zilei. Mazărea, linte și altele sunt mai puțin cultivate.

O parte din locuitori cultivă și napi (brozbe), care dau o legume dulce, foarte gustoasă.

Începând cu primăvara locuitorii ajung de timpuriu la leguma de urzici, drăgăvei, lobode, știr, bureți (aceștia numiți păstrăvi), ciuperci, melci ș. a.

Râurile sunt foarte bogate în pești, dar puțin cruțate. Pe izvoarele Nerei până aproape de sat se prind renumiții „păstrăvi”, un pește foarte delicat. Din noroi se scot țipari și de pe izvoare se capătă raci.

Locuitorii se nutresc pe lângă mămăligă mai vârtos cu brânză vârtosă, pe care o pregătesc vara și se susține în lungul anului în ciubere de lemn. Alte nutrimente sunt: laptele, carnea de oaie și de porc.

Măiestria

În trebuințele casnice, precum femeile, așa și bărbații își fac toate singuri așa că măiestria pentru fiecare se simte a fi înăscută.

Aproape fiecare bărbat singur își face carul, zidește sălașul, cioplește lemnul, își tocmește dârjala de coasă, de topor, își face jugul pentru boi, saina (sania) și chiar și sicriul.

El are lipsă numai de fierar și pentru aceea măiestrul de profesiune între ei nu se poate susține. Aceasta este adevărata cauză pentru care dâșii nu se dedică meseriilor ca profesiune.

Moravuri

Din fire locuitorii sunt blânzi, ascultători, miloși, dar prea puțin încrezători și greu de capacitat. În manifestările lor de bucurie nu sunt prea zgomotoși, timpurile grele din urmă i-a făcut preocupați, gânditori și puțin comunicativi.

La băutură, cu puțină excepție, se pot înfrâna.

Moralul peste tot nu se află în pericol, dacă însă stările de față ale sistemului politic nu vor lua mai curând o întoarcere spre bine, numai prin o minune s-ar mai putea feri.

Bărbații, ca și femeile, sunt de statură mijlocie, cu înfățișare simpatcă și maniere plăcute. Coloarea feții e brunetă.

Bărbații nu sunt lăudăroși, dar curajoși.

Casele lor se apropie binișor de cerințele igienice și, dacă soarta nu le-ar fi atât de dușmană, fieștecare și-ar zidi palate.

La datinile și obiceiurile lor, între care sunt unele destul de frumoase, țin cu încăpățănare.

Femeile, mai religioase decât bărbații, țin și mai mult la credința lor; ele sunt și mai sentimentale și la însuflețiri au mare înrâurire asupra bărbaților.

Graiul

Cu puțină deosebire, pătășenii vorbesc dialectul bănățean, cu accente moi. Se deosebesc de prilipcenii, care vorbesc mai repede și înțepat, ca și de ex. bozovicenii, bănienii și lăpușnicenii, care

„dăcăesc", adică aceștia întreabă „Dă unge ești?" – pe când la noi se zice „ge unge ești?"

Cuvintele cu timpul se prefac și se înlocuiesc. În copilăria mea la aprinjoare (chibrite) se zicea „țimporele", apoi zăhar, plăcintă, hârtie ș. a. - acum însă aceleora le zic - raipelț, țucăr, melșpaiț, papir ș. a.

Când am venit aici ca preot mă izbea în urechi cuvântul „Dopdoprostr (Bogda-oproști), ce ar răspunde la „Dumnezeu să ierte"; ei însă îl foloseau pentru „Dumnezeu să primească."

Dacă primea pomană, „dobdaprost"; dacă vrea să mulțamească, „dobdaprost", dacă întâlnește o femeie ce merge ori ce se întoarce de la morminți, - „dobdaprost" de tămâie; dacă vine de la apă, „dobdaprost de apă", la strigarea cinstelor: „mulțam, mare mulțam și dobdaprost".

Am luptat în contra acestui cuvânt cu toată tăria și astăzi pot zice că este scos din uz.

Eu susțin că aproape toate cuvintele străine au intrat în graiul lor prin cărturari și așa numiții slujbași și-mi place să cred că nu voi fi contrazis, că este de datoria tot a acelor cărturari, respectiv literați ai noștri, să grijească cu sfințenie, să scoată și să curețe limba de cuvinte străine.

Până când literații noștri vor scrie cuvintele „gospodărie, gospodină, sferturi, biraie, iscălitură" ș. a., nici noi, cărturarii, nici respectiv poporul nu vom putea ieși la liman.

Sunt mulți care fac glume din pornirea străinilor de a înlocui numiri de locuri pe limba lor, vedem însă cu durere câtă confuziune și neînțelegere produc acele numiri în scrutătorii istoriei românești.

Din cele câteva cuvinte de mai sus aduse ca exemplu am voit să constat, că fiind graiul mereu influențat, adică lăsat sub influență rea, este posibil a se trage sub influență bună.

Multă înțelepciune cuprinde în sine o zicală din bătrâni: „Vorbește cum ți-e vorba și te poartă cum ți-e portul!"

Credința și conștiința de neam

Cunoscători de carte se vede a fi fost între locuitorii noștri cam totdeauna; umblați în depărtări nu numai în războaie sau „ausmarșuri”, cum zic ei, ci chiar și în afacerile lor private asemenea sunt; și cu toate acestea o idee clară despre venirea și drepturile lor aici, între dânșii n-am putut afla, ba ce este mai mult, aproape de la toți ca o idee fixă am primit răspunsul: „N-avem ce face, am auzit din bătrâni că aici este pământul unгурului”, și de i-am întrebat: dar al nostru unde va fi?” - răspund: „*la drumul oii*”. Unde să fie acesta?

Am aflat în Macedonia o numire de loc „Ovcepolie”, mai jos de Curnanova, un teren mai întins de munți, ce ar răspunde la „*Câmpul oii*”.

Pe acest teritoriu am găsit numiri de comune ca „Crușița, Sușița, Palmeș, Cheșeni, Saculița, Murgaș, Pistică”, iar pe alte locuri „Șopot, Petnic, Grămadă, Peșteră” ș. a.

Este știut și vorbește tradițiunea vie, că pe timpurile turcilor mulți din locuitorii acestor ținuturi, de voie și fără de voie, au fost duși de turci pe acele părți. Mulți din aceia s-au reîntors la vetrele lor, vor fi fost însă destui care nu s-au mai întors.

Am cunoscut și eu pe un locuitor din aceia, cu numele George Gurganu, care a trăit 90 de ani, a stat în Turcia, pe la Adrianopol și Constantinopol peste 30 de ani și vorbea perfect limba turcă.

Cei reîntorși vor fi spus acestor de acasă, că pe acele locuri trăiesc frați de-ai lor, stăpâni pe un pământ întins ca „*Câmpul oii*”, ori, cum îi vor fi zis ei „*drumul oii*”, căruia slavii în limba lor îi vor fi zis: „Ovcepolie”.

Pe la anul 1870 a trăit în satul nostru un lăutar vestit, Petru Bănianu, care umblase mult peste Dunăre, pe la românii de-acolo, unde învățase multe cântece, pe care le cânta la ocazii de petrecere cu multă voie. Eram atunci copil de 10 ani și-mi mai aduc aminte de două cântece, și adică unul ce exprimă dorința unei fete de a trece Dunărea la iubitul ei și care nu putea fi decât dincoace de Dunăre, căci zice:

Frunză verde de la greci,
Neico, dacă mă voiești,
Vino singur de mă treci!
Ai grijă să nu mă-neci,
Că n-ai bani să mă plătești,

Nici popă să mă cetești,
Nici măr dulce
Să-mi faci cruce,
Nici măr acru
Să-mi faci sacru.

Din cele trei versuri dintâi se arată învederat că respectiva, pentru a se putea uni cu iubitul ei, trebuia să treacă peste o apă mare, peste care fără ajutor nu putea trece, ceea ce și mai bine se poate vedea din versul al patrulea, arătându-se grija ei de soarta iubitului ei dacă o va îneca, ce se explică în versul al cincilea : „Că n-ai bani să mă plătești”.

Din această strofă se mai vede și împrejurarea, că în acea țară unde era dânsa, capul de om se plătea, sau mai bine zis se răscumpăra cu bani, ceea ce a putut să fie numai sub stăpânirea Turciei, pentru că acolo, precum se știe, era obiceiul să se plătească capul de om cu bani.

Din versul al șaselea se vede că era între străini, căci deși zice: „Nici popă să mă cetești”, nu înțelege că pe acolo nu ar fi fost popi, ci vrea să zică „popă românesc”.

Din ultimul vers se vede, că pe acele locuri obiectul acela, în care se așază mortul, „sicriu” cum se zice pe la noi, ori „copârșău”, cum se zice pe la Caransebeș și Lugoj, acolo s-a zis „sacru”.

Din a doua cântare mai țin minte numai următoarele versuri:

Dunărice-n latul tău
Crească iarbă și dudău
Să pască murguțul meu
Să-ți rămână petriile,
Să trec cu picioarele.

Din cele două versuri dintâi reiese dorința cântărețului de a vedea acel fluviu lat „Dunărea”, ce-i era o piedică, ba a doua este chiar un blăstăm pe Dunăre să o vadă săcată, prefăcută într-o vale plină de „dudău” — o iarbă mare ce și pe la noi se obișnuiește a se numi și sunt felurite buruieni ce cresc mai vârtos pe locuri umede.

Această dorință de a vedea Dunărea săcată este dorința fraților ce se iubeau, fie de dincoace, fie de dincolo.

Eu cred că aceste versuri, cu toată simplitatea lor, exprimă mult înțeles istoric.

De la poporul nostru de aici am mai aflat, că au idee despre un fost mare împărat cu numele „Troian”.

Deși în vorbirea lor, anume în povești obvine (apare) cuvântul „crai”, o idee lămurită despre această noțiune ei n-au și dacă voiești să te înțeleagă, vorbindu-i despre un domnitor, principe ori rege, trebuie să-i spui „sub cutare *împărat*”.

Ascultă cu drag părți ori istorii întregi, dar niciodată n-am putut afla că dâșii ar căuta a le reproduce, fie și pe înțelesul lor, după cum au obiceiul a reface orice comunicare, adică dâșii nu pot prinde în mintea lor o istorie cronologică.

Firea lor pornită spre eroism erumpe de timpuriu, așa că se poate vedea îndată la copiii de la 8-12 ani.

Știu de pe timpul când și eu eram copil la acea vârstă, că mai vârtos în sărbători toți copiii din sat se adunau la capul satului de cătră Borloveni, unde erau adunați și cei de acolo și se începea lupta cu pietre, cu mâna sau cu „praștia”, ocupând unii sau alții podul dintre sate ca loc de ceartă.

Acest obicei s-a continuat până în prezent și spun cei bătrâni că și dâșii tot așa s-au pomenit.

La aceste încăierări se pot vedea adesea expuneri de o îndrăzneală ce te uimește.

Nu știu cum, dar fapt este că acești oameni, ce nu-și cunosc istoria trecutului lor, vorbindu-le cineva despre lupte naționale, la moment se aprind și țin cu o tărie de admirat.

Ei sunt conștienți de soarta lor vitregă, pe care caută a o îneca în nebăgare de seamă.

Ei cred că mântuirea lor trebuie odată să vină și o așteaptă de la un împărat cu milă față de soarta lor.

Dumnezeu, în atotputernicia Sa, poate să le împlinească și această credință. Fie voia Ta, Doamne, în cer și pe pământ!

Cele mai de seamă familii

Familia *Mircea* (azi *Mergea*) este una din cele mai vechi familii de aici, având în toate timpurile rol conducător, ce se poate urmări până pe la anul 1500 .

Din această familie au ieșit și cei mai vestiți haiduci, după firea lor pornită și războinică. Acești haiduci sunt cântați în baladele

poporale nu numai aici ci și în depărtări.

Mulți din această familie s-au strămutat pe alte locuri din diferite împrejurări. Așa unii sunt așezați în Răcășdia, păstrându-și numele de familie, alții însă și-au luat alt nume, ca de exemplu strămoșul d-lui colonel Iosif Stoianel, care în prezent locuiește în Caransebeș. Mircea, strămoșul, intrând ca ginere în familia Stoianel din Dalboșeț, a luat numele de familie al acelora. După drept, d-l colonel face parte din familia Mircea din Pătaș.

Un alt membru din această familie este în prezent învățătorul Nicolae Mergea din Mehadia.

Aș fi dorit mult să pot vorbi mai pe larg despre această familie vrednică, dar cei ce mai trăiesc acum sunt oameni tineri, de la care n-am putut afla nimic.

O altă familie veche este familia *Serafin*, despre care se zice că ar fi venit de peste Dunăre, probabil înainte de 1500. Este de observat că dânșii sârbează ca patron (praznic) al casei pe Sf. Alimpie.

Ei sunt o seamă de oameni binefăcuți, mândri de sine și iuți la mânie. Această familie a dat împăratului mulți ostași.

Despre unul cu numele Ilia Serafin, care a murit pe la 1870, se zice că a fost atât de îndrăzneț în înot, că ar fi trecut Dunărea cu înotul pe orișunde și în cel mai mare întunec.

Din această familie în prezent avem un profesor în Fiume, cu numele Aurel Serafin, și altul preot militar în Sarajevo, cu numele Iosif Serafin.

Din familia *Becia*, la ridicarea graniței, unul cu numele Ion Becia este trecut de la miliție la justiție drept cancelist regesc și după ce a trecut la pensie, făcu parte ca membru în cel dintâi comitet al Comunității de avere, apoi fu ales deputat al Sinodului eparhial din Caransebeș, la Congresul din Sibiu, în mai multe rânduri, apoi primar comunal și președinte al comitetului parohial.

Acest bărbat a lucrat mult pentru binele comunei Pătaș, ca și fiul său, Pavel Becia.

Familia *Vrăbete* a dat un prim-inginer de stat cu numele Ioan Vrăbete.

Familia *Tărianu*, oameni robuști, mai toți înalți și bine încheiați, din care s-au înrolat asemenea mulți ostași. Din această familie a ieșit învățătorul Vasilie Tărianu, în prezent în Sacul.

Familia *Gășpor*, asemenea cu oameni chipeși, din care unul cu numele Pavel Gășpor, la dezgroparea coroanei ungare la Orșova, a fost

rânduit cu ducerea coroanei la Viena (10 septembrie 1853).

Familia *Popoviciu (Popescu)*, ce mai înainte se zice a fi fost *Duca*, este o familie de preoți foarte lătită, din care de la 1760 unul, Nicolae, a fost preot în Bozovici, fratele său, Grigorie, în Prilipeț, iar feciorul acestuia, Petru, pe la 1800 în Pătaș. Din această familie este preotul Pavel Popoviciu (în Pătaș) și feciorul său Petru Popoviciu, preot în Ciclova, precum și actualul preot din Pătaș.

Un alt frate al lui Pavel, cu numele Vasilie, a fost învățător în Pătaș și Borloveni. Acesta avu pe fiul său, Petru Popoviciu, preot în Bogoltin, apoi în Borlovenii Noi, care avu pe fiul său Isaia Popoviciu, preot în Sîlha.

Un alt fecior al lui Vasilie a fost Mihail Popoviciu, învățător în Pătaș și altul Zăria Popoviciu, fost locotenent în războiul de la 1866 în Italia și alte locuri.

Această familie este înrudită cu familiile Popoviciu din Luncavița, Globu-Craiovii și Mărul.

Pătășenii, ca și toți Almăjenii, sunt oameni vioi și mândri pe numele lor de „almăjeni”.

Familia *Lăzărescu* încă este veche și lătită în comună. Din această familie avem pe învățătorul actual, Zăria Lăzărescu, om foarte harnic și activ, precum și pe cel din Borlovenii Vechi, iar Zăria Lăzărescu și sora acestuia, învățătoarea noastră actuală, Mărioara Lăzărescu, una dintre cele mai bune învățătoare.

Soldați în războaie

Feciori din satul nostru, care au luat parte la războaiele *Austriei* cu Napoleon cel Mare, despre care cei ce mai trăiesc își aduc aminte că au fost la Arcola, Aspern și Raina, sunt: George Lazarescu, Stăpân Hânda, Pau Dragota, Peicu Lazarescu, Iovan Dobroica și Ion Sârma. Aceste date le-am cules de la Matei Lazarescu, feciorul lui George Lazarescu și de la Nicolae Matica, bătrâni aproape de 80 de ani.

La 1848 în *Italia*:

Batalionul I a plecat cu trei săptămâni înaintea Paștilor, iar batalionul al II-lea după Paști, cu care au pornit din satul nostru următorii feciori: George Crăciunel, Ion Hânda, Ion Serafin, Costa Serafin, George Mergia, Petru Matica, Petru Roșeț, Tudor Brăbete, Pau Mergia, Ion Boescu, Șofran Brăbete, Petru Brăbete, Vichentie Brăbete,

Ilie Hânda, Zăria Popoviciu, Ion Brăbete, Luca Lăzărescu, Avram Mergia, Ilie Moacă, Chirilă Popiț, Nicolae Crăciunel, Iosif Dobroica, Lazăr Roșca, Ilia Cojocia și Nicolae Sârma.

General a fost *Haynau*, maior *Schrott*, căpitan *Ebeling*.

Dintre aceștia, Zăria Popoviciu, George Crăciunel, Ion Serafin, Vichentie Brăbete, Ion Boescu și Nicolae Crăciunel au fost robiți la *Veneția*.

Ioan Brăbete, Lazăr Lăzărescu, Avram Mergia, frații Nicolae și Lazăr Brăbete și Ilie Cojocia au căzut în război și n-au mai întors acasă.

Tot la 1848 și 1849, în *rezbelul cu Ungurii*, au luat parte Lazăr Popiț, Lixandru Petru, George Ștefan, Ion Hânda, Lazăr Vuiescu, Andrei Mergia, Vasilie Brăbete, George Becia, Iosif Mergea, Petru Roșeț, Grigorie Cureci, Vasilie Roșeț, George Orbulescu, Pavel Brăbete, Ianăș Hânda, Ion Becia și Pavel Serafin. S-au bătut cu dușmanul la Bocșa, Lipova și Valea-Mare, apoi peste Caransebeș - Băile Herculane au trecut în Țara Românească, la Turnu-Severin. De aici o parte au mers spre Ardeal, iar altă parte la Calafat, de unde, în vara anului 1849 s-au reîntors acasă.

La 1854 au fost duși la Galați: Ioan Becia, Grigorie Boescu, Pavel Serafin, Andrei Mergea, Petru Brăbete, George Băcilă, Pavel Gașpor, Dumitru Serafin, Zăria Popoviciu și Nicolae Brăbete, toți pentru paza graniței în războiul cu Rusia.

La 1866, în războiul cu pruşii, au luat parte în regimentul XIII de graniță din Caransebeș, sub colonelul Willetz următorii feciori: Grigorie Popoviciu, Zăria Serafin, Iacob Serafin, Lazăr Serafin, Petru Serafin, Vasilie Serafin, Ion Serafin, Zăria Brăbete, Solomon Brăbete, Toma Brăbete, Ilia Boiescu, Pavel Mergia, Ilia Mergia, Iosif Becia, Petru Becia, Vasilie Becia, Toma Hânda, Vasilie Hânda, Tudor Moacă, Ion Moacă, Dumitru Moacă, Nicolae Moacă, Vasilie Moacă, Petru Moacă, Zăria Moacă, Meilă Crăciunel, Lazăr Drăghiciu, Alimpie Drăghiciu, Dumitru Drăghiciu, Dumitru Vuiescu, Petru Vuiescu, Ianăș Dobroica, Ilia Dobroica, George Lăzărescu, Pavel Lăzărescu, Nistor Lăzărescu, Ilia și Chiriac Tărianu, Ion Roșeț, Ștefan Simtion, Ilia Băcilă și Ilia Dragotă. Grigorie Popoviciu a fost vulnerat (rănit).

La 1882, în *Bosnia*: Lazăr Hânda, nr. 119, Lazăr Dobroica, 76, Nicolae Brăbete, 70, Ion Lăzărescu, 153, Luca Moacă, 67, Vasilie Tărianu, 74, Ilie Roșeț, 28 și Pavel Serafin, 126; au fost duși prin Pola, în Dalmația la Castelnuovo, Obelați și s-au lovit cu dușmanul la

Veligreda, Trcovița, Han, Dragai, Pazova, Velivir și Golivir până ce au scos pe dușman din Bosnia și l-au trecut în Muntenegru. Campania a durat 9 luni.

Copiii codrului și comorile îngropate

După apunerea districtului Almăj, cu invaziunea turcilor după 1758, populațiunea, văzându-se părăsită, apucă calea codrului, îngrijind fiecare de zilele sale.

Tradițiunea vie ne păstrează încă multe scene petrecute între voinicii ce apărau poporul și între apăsători.

Din satul nostru pe acel timp de jale au răsărit cei mai vestiți voinici sau *haiduci* de codru din familia Mircea, astăzi Mergia, din care familie până în prezent câte unul mai de seamă a purtat, respectiv a fost numit de popor cu numele de *Harambașa*.

Acești haiduci, pe care stăpânitorii zilelor, nemții, îi numeau bandiți de codri sau tâlhari, în sufletul poporului erau priviți ca binefăcători și ocrotitori, pentru că dânșii în cap de noapte cădeau cu adevărată urgie pe capul tiranilor ce maltratau poporul.

Un cântec din bătrâni zice:

„Bată-te vântul răchită
Să te văd iar împupită,
Să-mi pun curaua la flintă
Si s-o spăl, de-i ruginită,
Să mă duc prin codrul verde
Unde urma mi se perde
Și potera nu mă vede”.

La Obârșa Rădulinii, în marginea drumului, spre stânga, s-a văzut până acum înainte cu 10 ani o piatră ce se zicea de popor „Znamănu lu Bojin Cătană”.

Despre acest Bojin tradiția ne spune că a fost pe la anul 1760 un slujitor, „Cătană de scaun” și ca atare un om foarte rău de fire, ce chinuia pe locuitori. Drept aceea haiducii, în timpul nopții prinzându-l, l-au scos din sat până la locul mai sus zis, unde, după ce l-au judecat, l-au chinuit și mutilat oribil, tăindu-i nasul, urechile, mâinile, picioarele și capul. Mâinile și picioarele le-au îngădit în gard pe după pari, iar

capul l-au pus în vârful unui par lung, și astfel a stat acolo până ce a fost mâncat de păsări și joavini.

După ce turcii, în toamna anului 1788, năvăliră de nou pe aceste locuri, poporațiunea se ascunde iarăși în creierii munților, dar turcul fioros, după ce arde și pustiește satele, pornește în urmărirea poporului ascuns, condus de unelte trădătoare. Plecând o parte răzleață din turci pe valea Nergănelui, la Lulinți, la o strâmtoare plină de prăpăstii, unde erau ascunși câțiva din oamenii noștri și văzând îndrăzneala turcului neastâmpărat, apucând armele se aruncară pe capul păgânului, zdrobind până la unul ceata turcească.

O altă ceată condusă pe Dealul Rădulinii către Poiana Popii și Fața Olăciagului, unde se află Sbăgu, adică tot satul, observând urmărirea turcului, având cei mai de seamă haiduci în frunte, cu săcuri și ciomege ieșindu-le înainte sub întunericul codrului, aștern la pământ pe turci.

Prin codru se mai pot vedea și astăzi unele poieni ce se cunosc a fi fost cândva sămănate și cultivate, precum la Strunga de piatră, Izvoru Crucii, Alunea, Poiana Prelucă, Poiana Popii ș. a., pe care părinții noștri le vor fi cultivat cu oareșcari amărâte bucate și legume.

Un cântec din bătrâni zice:

„Vedemi-se vede
Văru muntelui,
O ciută și-un puiu ;
Ciuta mi-și păștea,
Puiu se plângea”.

Un alt cântec din bătrâni, ce s-a cântat în cele puține clipe de voie bună, după cum românul din fire este satiric și față de sine, este următorul:

„Haida, tranța, să sărim,
Că știi iarna ce pățim
Cu coaja de gărniță,
Cu mălaiu din râșniță”.

Adică a mai făcut ce va fi făcut vara, cu poame și legume pădurețe, dar iarna a fost mult mai rău, când ,nemaivând ce mânca, a dezbrăcat cerul de coaja și din făina de această coajă sfărmată la

râșniță, (o mică morișcă de mână) a făcut un năcăjit de mălai, după a cărui mâncare au suferit mari dureri de pânțece, căci în stomac acel mălai atât de mult se întărea, că numai pe lângă cele mai grele dureri se putea da afară.

E fără număr pomelnicul suferințelor acestui popor de pe acele timpuri de groază.

La *Botul Calului*, unde se împreună Nergănul cu Nergănița și Coșaua, tradiția ne spune că ar fi ascunsă o mare comoară, pe care poporul neconținut o caută, ba și oamenii din depărtări vin la acest loc după anumite planuri și descrieri ce le-ar avea din bătrâni, ca și la Prisloapa Curată, Strunga de Piatră și Cârșiile Corcanilor.

La *Fața Perişului*, la locul numit „Comoară”, ar exista o subterană, care în decursul timpurilor s-a închis și în care numirea dată ar fi de la o comoară de bani ce se tot caută.

La *Podul Ciurezului*, pe țărmul drept în capul dealului, se întreține un crov mare și altul mai mic. Mi-a istorisit tatăl meu că știe din bătrâni, că aici ar fi fost cândva un castel, probabil înainte de venirea turcilor. De pe acea ridicătură se poate privi peste întreagă Valea Almăjului. Poziția este foarte frumoasă, în fața soarelui și deși cam ridicată, totuși este scutită de vânturi. Partea aceasta de loc aparține familiei Serafin (Stoinesci, nr. 79). Sub această ridicătură se întinde Lunca, unde pe locul Mergionilor s-au dezgropat cărămizi vechi și poporul susține a fi și aici o comoară.

Datini și obiceiuri

La nașteri

Femeia în stare binecuvântată se ferește să se mire de ceva urât, căci va fi și fătul asemenea urât. Se ferește apoi să râvnească la ceva mâncare, căci lapădă pruncul. Nu fură ceva și să-l pună lângă sine, căci la aceeași parte a pruncului se va cunoaște pata. La timpul nașterii să aibă lângă sine „Visul Maicii Domnului”, ca să nască ușor.

După naștere nu este bine a se depărta mama de prunc și a-l lăsa singur până la botez, căci vine necuratul și dacă totuși va trebui să se depărteze de prunc, lasă un cuțit înfipt în pământ lângă capul pruncului.

În primele zilele, la o parte în casă se pune o măsuță cu un măsaieu curat, alb, cu pâine, miere, flori și băutură, pregătită pentru ursitorile ce ar veni să statorească soarta pruncului.

Moașa trebuie să fie lângă mamă când naște și primind pruncul, are îndămână lângă sine un „răstău” de corn de la jugul boilor, pe care cu o briceagă taie buricul pruncului și-l leagă cu o ață de fuior. Apoi are la îndemână apă caldă și o troacă curată, în care pune apă caldă, apă sfințită și un ban de aur ori argint, ca să fie pruncul ca aurul și argintul, curat și bănos; în această apă se spală pruncul prima dată. Acum merge moașa la casa sa și aduce femeii ce a născut o pâine, brânză, ouă și băutură.

Hotărîndu-se ziua botezului, se dă vorbă nașului, care grijind de două lumini și pânză (crișmă) cu ceva ață și lână curată și apoi dimpreună cu moașa pornesc la biserică.

După botez, moașa scoțând mâna pruncului, o pune pe cartea preotului, pentru ca pruncul să aibă dragoste de carte.

Pe acest timp, până ce pruncul este dus la botez, mama pruncului neconținut lucrează, după genul pruncului, lucruri bărbătești ori femeiești. Dacă este fecior, mama cioplește cu săcurea, taie lemne, găurește cu sfredelul, scoate boii, mișcă carul, plugul ș. a. Dacă este fată, coase, toarce, țese, mătură, spală ș. a. pentru ca celui ce se botează să-i fie drag lucrul.

Dacă un alt prunc mai înainte născut a murit, acesta de acuma, întors de la botez se dă mamei în casă prin fereastră, ca să nu mai moară. La botez, dacă este fecior, (după pierit) i se pune numele tătâne-

său, iar dacă este fată, numele mamei.

Dacă totuși mor copiii, în acest caz părinții, după nașterea unui nou prunc, după ce l-au scaldat și grijit în leagănul său, îl scot la marginea drumului și cine dintre trecători mai înainte-l ia în brațe, acela rămâne nașul pruncului.

Moașa face pruncului cea dintâi cămășuță și dacă pruncul se ridică cu vârsta, la Paști și la Crăciun mama merge cu pruncii la moașă, ducând cu sine cinste: la Paști pâine, ouă roșii, caș și băuturi; la Crăciun pâine, cărnuri de porc și băuturi.

Când se așteaptă nașterea pruncului, tata pruncului grijește de un leagăn pe forma pruncului, cam de 80 cm, din scoarță de tei pe margine și cu fundul de o scândură de tei, salcă ori plop, foarte subțire, ușoară și bine netezită, cusută de margini cu ață din tei bine sucit. Aproape de capetele leagănului, la distanță potrivită, prin fund și margini se fac două găuri, prin care se petrece „frâmbia”, o sfoară mai lungă și lătareată, făcută din „vrâstă” de păr de oaie, cam din 6 ori 8 „vițe”.

Mama grijește mai înainte „scutecele” (5—6) din „canură” călduroasă și două sau trei „lăstăvițe”, tot din pănură de oaie, adeseori la capete înflorate cu „vrâste” și ciucuri.

După scaldă, punându-se pruncul în scutece, se învăluie cu picioarele și mâinile întinse și cu o „fașie”, din păr de oaie se înfașă cruciș de la piept până la picioare.

La capul „fașei” este învălit zăhăr, tămâie și smirnă. Astfel grijit pruncul, fiind leagănul la îndemână, peste acesta este așternută lăstăvița, așa că cam două palme să treacă peste cap, iar partea cea mai mare rămâne la picioare. Puindu-se pruncul în leagăn peste lăstăvițe, partea de la picioare a lăstăviței o întoarce peste prunc, până la față, iar partea ce a trecut mai mult peste cap se întoarce iarăși spre leagăn peste față pruncului. Acum mama apucă leagănul de frâmbii și-l aruncă în spate, fiind partea frâmbiilor închisă deasupra, este trasă peste capul mamei, iar pe sub mâni cele două capete desfăcute le bagă în capul frâmbiei închise sub barbă și le întoarce pe sub mâini, legându-le, ca, fiind mama cu mâinile libere, să își poată căuta de lucru în casă ori la câmp.

Așa se cresc pruncii noștri în Valea Almăjului.

La fecior, când se tunde mai întâi, i se adună părul și tatăl pruncul îl duce în târg, la o boltă, unde sunt mulți cumpărători, răsfirea părul, ca să-i meargă bine copilului în târg. Dacă-i fată, o tunde de trei ori până ce cosița s-a îndesit, apoi nu se mai tunde.

La nuntă

Ajungând feciorul la vârsta de a se căsători, neamurile feciorului ispitesc despre cutare ori cutare fată și dau vorbă la părinții feciorului. Aceștia având plăcere despre cele auzite, tot prin neamuri ori prin încrezuți trimit vorbă de-a dreptul la părinții fetei despre dorința lor de a-și da copiii și dacă părinții fetei se învoiesc, convin la un loc, înțelegându-se despre toate, statoresc timpul când să vină cu „darul”.

Acest „dar” constă din o sumă de bani, pe care părinții feciorului, în fața celor chemați la „dar”, o predau fetei spre încredințare că dâșii cu toată voința poftesc fata la casa lor. Procedura acestei conveniri la „dar” este următoarea:

Părinții feciorului cheamă mai înainte pe naș, apoi cele mai aproape neamuri și prieteni. Tot așa și părinții fetei. Convenirea se face de regulă seara, după ce s-a întunecat, adunându-se la casa fetei mai întâi cei poftiți de părinții fetei, care se așează la masă de o parte, lăsându-se loc de ajuns pentru chemații feciorului. După ce se știe, că chemații fetei s-au adunat, pornesc de la casa feciorului și chemații acestuia, dimpreună cu feciorul, la casa fetei și cel mai vorbăreț dintre dâșii mergând înainte, dă „Bună sară”. Cei dinlăuntru, mulțămind, îi poftesc la masă, aducând fiecare în mâini câte un vas de sticlă ori o ploscă cu rachiu sau vin dulce. Mai demult umblau numai cu plosca, de unde a rămas vorba că „la cutare fată au fost cu plosca”, adică a fost cerută după toată forma. Așezându-se la masă, unul dintre cei mai vorbăreți ai fetei începe vorba:

-„Rogu-vă, dar d-voastră cine sunteți și ce vânturi vă aduc pe la noi? Noi ca creștini buni v-am primit în casă, nu cumva d-voastră să fiți niscai iscoade cu gânduri rele?” La aceasta răspunde cel mai vorbăreț din partea feciorului:

-„Nu! Ferească Dumnezeu pe toată suflarea de rău. Noi suntem vânători și am umblat toată ziua peste văi și dealuri după o urmă de căprioară, care ne-a adus până aici. Nu cumva d-voastră știți ceva de dânsa, ori că se găsește la d-voastră? Faceți bine să ne spuneți și s-o arătați, că noi frumos vă vom mulțami și multă cinstă vă vom da!” La acestea celelalt răspunde:

-„Să vedem!”

Apoi dispare, mergând în altă odaie, aduce o fetiță în brațe de 2-3

ani, gătită cu cunună de flori pe cap și prezentându-se înaintea oaspeților, le zice:

-,„Căutați, poate va fi aceasta".

Cei străini mângâie fata și o cinstesc cu bănuți, zicând:

-,„Să trăiască, să-i vină și ei rândul, dar nu pe aceasta o căutăm".

Apoi iarăși acela dispare, aducând o altă fetiță mai măruță și se petrece aceeași scenă. În fine aduce pe cea căutată, pe care văzând-o, răspund cu toții: „Asta-i!"

Și punându-se feciorul lângă fată, părinții feciorului întrebă fata:

-,„Voiești tu să vini după feciorul nostru?" Dacă fata răspunde „voiesc", se întrebă feciorul: „Îți place?", iar dacă acesta răspunde „îmi place", cei chemați strigă deodată: „Să trăiască" și tata mirelui predă fetei „darul" grijit, adică suma de bani 20—200 coroane în aur ori argint, iar fata primind banii sărută mâna la socru și la toți cei chemați, primind de la fiecare câte 1-10 coroane, apoi se retrage dimpreună cu feciorul în altă odaie, iar cei chemați în vorbe de veselie își petrec la băutura două sau trei ore. Acuma se statorește zestrea fetei, precum și ziua nunții și toate cele ce au să premerge.

Până la ziua nunții fata grijește „darul de nuntă", adică cinstea ce o va duce la nuntă pentru naș și nașă, cămeși asemenea la socru și soacră. Pentru mire aduce cămașă, obiele și brăciri, iar pentru neamurile mirelui diferite lucruri de mână,ștergare,brăciri,mărâmi ș. a., precum și cumnatului de mână și stegarului.

Până la nuntă mirele convine cu mireasa la părinții ei adeseori.

În preseara nunții, unul din aleșii mirelui, de regulă cumnatul de mână, cu o ploscă de rachiu dulce merge pe la casele celor ce sunt poftiți la nuntă din partea mirelui și din nou îi poștește la nuntă.

Pe lângă naș și neamuri poftite, mirele cheamă la nuntă pe prietenii săi tineri, 6-12 inși, cărora li se zice „nuntași". Asemenea și fata cheamă prietenele ei, cărora li se zice „nuntașițe".

În ziua nunții, pe la ora 8 dimineața, nuntașii se adună la casa mirelui și de aici se duc la naș, unde li se dă un dejun scurt, apoi dimpreună cu nașul și muzica se reîntorc la mire și de aici, dimpreună cu mirele, pornesc la casa miresei.

Mireasa primește în sân un cântar, o oglindă și ouă crude. Cântarul, pentru ca la casa bărbatului toți casnicii să fie pe partea ei; oglinda, ca să fie frumoasă și dragăstoasă, iar ouăle pentru ca să fie roditoare. După ce se petrece cântarul și oglinda prin sân, se dau

îndărăt, iar ouăle se lasă în jos la pământ să se spargă, ca nașterile să-i fie ușoare.

Cam de regulă după ce se trag „știurile”, pleacă nunta la biserică, mergând înainte stegarul. Acest steag, din vechime era tricolor național, iar pe timpul graniței consta din o prăjină frumoasă cam de 3 m, lungă, învălită în cununi de „foiofiu”, cu o maramă din cele mai frumoase, de mătasă, și un clopoțel. Acum însă, de 20 de ani intervenind autoritățile politice, colorile steagului nu pot fi decât cele naționale ungurești, din care pricină mulți mai bine abzic (se lipsesc) de steag.

Când mirii ocolesc masa la cântarea „Isaia dăntuiește”, mireasa caută prilej să calce pe mire pe călcâi, pentru ca în toate dorințele ei să-l poată avea aplecat.

După ce ies din biserică se întinde o horă la care iau parte și cei nechemați, și după trei-patru jocuri pornesc la casa miresei, unde sunt întâmpinați și salutați din partea părinților miresei cu rachiu dulce și sunt poftiți la masă.

La mijlocul mesei se așează mirele cu mireasa, între naș și nașă. Mirilor se pun mâncări anume pregătite din lapte, brânză și ouă, ca să nu fie răi. Mirele își ține căciula pe cap, în semn că în casă el trebuie să fie stăpân.

Când începe a însera, nașul trebuie să fie după masă și i se și arată cinstele: colaci, șunci, ouă și băuturi, la care este unul anume destinat să strige cinstele, cu vorbele:

-„Iar bună seara, nașule! Iată cu ce se arată (un frate, unchi, prieten, ori neam al gazdei) cu o cinste mândră și frumoasă, cum bine vedeți d-voastră. Mulțam, mare mulțam, mult să dea Dumnezeu!”

Cu astfel de cinste vin toate neamurile, pretenii și vecinii și tot astfel de cinste se duce și la casa mirelui a doua zi de nuntă, cu deosebirea că miresei, pe lângă colaci, brânză, ouă și băutură, i se mai duc cârpe frumoase ori bani.

După ce s-a gătat strigarea cinstelor, se pune cina și după cină nuntașii se pun la joc, care durează până pe la ora două din noapte. Acum nașul împărtășește părinților miresei că e timpul să pornească la casa mirelui. Mireasa, luându-și rămas bun de la casnici, pleacă cu nunta la casa mirelui.

Ajungând la casa mirelui, nuntașii se fac a merge mai departe, iar casnicii mirelui se pun cu puterea a-i opri să intre înlăuntru.

La ușa casei stând părinții mirelui, în prag, cu pâine, sare și cucuruz, le predă miresei și cu o păreche de brăciri, le aruncă peste mire și mireasă, strângându-i laolaltă și trăgându-i în casă. La acestea, tineretul adunat bate cu nuiiele pe acoperiș, iar muzica cântă o melodie de înțelesul:

„Unt, soacră, unt,
Bun pepten îți aduc,
Unge soacră pragu,
Că-ți aduc pe dracu”.

Intrând cu toții înlăuntru, fac două—trei jocuri și acum mirele, având mireasa lângă sine, spune nașului că sunt obosiți și se roagă să le permită a se duce să se culce, iar nașul făcând mai multe glume, zice mirelui: „Apoi, fine, eu încă nu vă las, dar știi tu cum fură lupul oaia?” La aceste vorbe mirele ca fulgerul apucând mireasa în brațe dispare la locul mai înainte pregătit lor. Aici li se dă mămăligă caldă, brânză și jumere de ouă.

A doua zi, pe la ora 10, fiind nașul și toți nuntașii adunați la casa mirelui și fiind mireasa învălită cu conciu, ce constă din o maramă frumoasă, tocmită peste cap ca învălitoare, fără cunună, pleacă la râu să se spele mirii, așezându-se la marginea apei o vadră plină cu apă. Mireasa ia apă din vadră și toarnă pe mâinile mirelui, acesta desface palmele să nu se ude, de mai multe ori, și mireasa zîmbește cu răbdare, apoi luând mirele caucul, toarnă apă pe mâinile miresei și aruncând bani în vadră, răstoarnă vadra și lăutarii adună banii.

De aici se reîntorc la casa cumnatului de mână, unde se dă prânzul și se zice că „*a luat cumetre*”.

Pe la ora 2 se adună la casa miresei „*dârzarii*,” dintre neamurile miresei. Aceștia iau toate hainele și mobilele miresei, fieștecare cu câte ceva, având în pălării pene de cocoș și le duc la casa mirelui, petrecuți de muzică în pocnete de pistoale și se pun la masă separați. Pe înserate se începe cu strigarea cinstelor din sat, ca la mireasă. După strigarea cinstelor, se pune pe prăjina steagului cinstea adusă de mireasă și se duce înaintea nașului, dând: „Bună seara, nașule!” Nașul îi întreabă: „Dar d-voastră ce căutați pe aici?” — „Noi suntem neguțători și am venit la d-voastră să vă târguim lucruri frumoase, lesne și bune”. Nașul întreabă: „Să ne spuneți înainte pe ce preț vindeți d-voastră negoțul,

pentru că noi bani nu prea avem". Răspund: „Noi vindem negoțul pe sărutări" — și începe conducătorul dârzarilor a striga după rând pe toți cărora mireasa le-a adus daruri, începând cu nașul, după care urmează socrii și, pe rând, neamurile mirelui, sărutându-se cu fiecare și poftind să le poarte sănătoși.

Acum urmează licitarea pomului dârzarilor. Acest pom constă dintr-un vârful de brad verde, infrumusețat cu zaharicale, poame, flori, lumini, panglici, mărgelile ș. a. La licitarea acestui pom, se face multă glumă: că-l iau nuntașii, ba că-l iau dârzarii, și punând bani unii peste alții într-un tăieriu(farfurie) purtat de conducătorul dârzarilor, se adună 10 - 20 coroane, ce se predau miresei.

Înainte de prânz la mireasă și înainte de cină la mire, cumnatul de mână umblă cu o pâine anume pregătită în formă de tăieriu și adună de la nuntași bani pentru mireasă.

Mâncările și băuturile aduse ca cinste la mireasă și la mire le folosesc respectivii casnici, mărmile și banii însă sunt ale miresei.

După cină se continuă jocul.

În tot decursul nunții nuntașii trebuie să fie la îndemâna nașului, care se mai numește și „dl. Căpitan”, iar nuntașii sunt soldații acestuia. Dacă stegarul nu are grijă de steag, care, unde este ospățul, acolo se anină pe casă, ori dacă cumătrului i s-a furat brăcira, sau, dacă vreun nuntaș lipsește de la nuntă fără știrea nașului, este pedepsit așa că sau se pune pe un dric de car legat de-a lungul sau pe o scară și este purtat prin sat cu clopote și muzică, de râsul lumii, sau fiindcă nunțile se fac pe timpul iernii, se trimite la râu să aducă pește proaspăt sau raci.

Dacă cei pedepsiți sunt pășiți și știu gluma, pun apă în o găleată și frunză de salcă, ce a stat mai mult timp în apă, care pusă în găleată nu se ridică la suprafața apei, ci stă mai jos, licărind întocmai ca și peștele; apoi în loc de raci aduc piparcă roșie umplută cu nisip, să stea pe fund.

Cei ce nu știu această politică, sunt siliți să treacă prin gheață, să se ude și să umble cu mâinile pe sub rădăcini, făcând mult râs.

De regulă nunta se gată pe la 3 sau 4 oare din noapte. Când însă unii dintre nașii mai iubitori de băutură n-ar voi să ridice nunta și să plece, arătând semne de a sta aici până a treia zi, iar casnicii sunt obosiți, atunci unul dintre cei mai znobași, frecându-se cu funingină pe față, se îmbracă în haine femeiești murdare, pune în cap două coarne și se furișează pe sub masă la picioarele nașului, iar unul din cei de la masă dă alarma că un străin se găsește între ei sub masă cu gânduri

rele. Scos de sub masă, stă înaintea nașului, iar cei de la masă îl întrebă: „Cine ești mă?” El răspunde: „Eu mis dracu”. „Ce cauți aici?” Răspunde: „Am venit să iau pe nașu”. La acestea înțelege nașul că nu mai este de glumit.

A treia zi (marți seara) la casa mirelui se dă o cină în cinstea nașului, unde sunt poftiți și casnicii miresei. La această cină se sărută cuscrii și cuscrele.

A cincia zi (joi seara) la casa miresei asemenea se face o cină în cinstea cuscriilor, la care sunt invitați casnicii mirelui, unde asemenea se sărută cuscrii. Se zice că „*au făcut cuscrii*”.

Se susține în popor că, cu cât cineva a sărutat mai multe cuscre, cu atât mai mult noroc are la vânturatul grâului, adică îi bate vântul favorabil.

În prima duminică după nuntă merge tânărul cu tânăra la părinții fetei. Acest întâi drum ce îl fac tinerii după cununie la părinții fetei se numește „*calea primară*”, de unde a rămas vorba „Am fost de-a calea primară”.

La mort

Dacă cineva moare fără de lumină este vai de sufletul lui.

După moarte i se pun în buzunar 9 cruceri pentru a se răscumpăra de la cele 9 vămi prin care trece până la rai.

Dacă cel mort în viața sa a fost om rău, i se pune în sicriu lemn de măceș (roză sălbatică), ca să nu se facă muroni (strigoi). Adică ei cred că diavolul ia pielea mortului și umblă noaptea prin sat până la cântatul cocoșului și dacă are în sicriu măceș, ajungând în spinii acestuia se agață pielea în spini și rămâne aici. Sufletul mortului trebuie să umble peste tot locul pe unde a umblat în viață.

Sufletul mortului mai stă pe pământ după moarte 6 săptămâni.

Mortul nu-i bine să fie lăsat singur în casă. Casnicilor lunatici (născuți în aceeași lună cu mortul), trebuie să li se ieie statul, adică se măsoară cu o ață și se pune în sicriu ca să nu-i tragă mortul la sine.

Când se scoate mortul din casă, casnicii se închid în casă și sparg, aruncând de pământ, o oală, ca: atâta să fie paguba de capul mortului.

Cei trimiși la groapă trebuie să fie fără păreche, pentru ca nici mortul să nu aibă păreche. Când mortul se face muroni și neliniștește pe casnici ori vecini, el se dezgroapă și se împunge prin inimă cu un fier ars.

La Crăciun

Cam de regulă în ziua lui Ignat (20 decembrie), sătenii noștri taie porc, sau de nu, atunci în ziua ajunului (24 decembrie), din care, sângele și anumite pecini (bucăți din mușchiul porcului), care tocate mărunt, nu ca de sarme, singure ori mestecate cu sânge, se fierb într-o castrulă. Alții fierb și numai sângele, până ce se îngroașă, adăugând puțină făină de cucuruz și usturoi. Alții mai pun și oțet de prună; această pregăteală, mâncare națională a fiecărui sătean mai de seamă, se cheamă „borândău”.

Spre seara Crăciunului toți copiii și feciorii se adună la capul satului de la vale, unde înaintea tuturor stau 2 - 3 din cei mai mari, până ce se adună toți, apoi pornesc deodată pe la case strigând:

„Bună ziua lui Ajun,
Că-i mai bună-a lui Crăciun.
Vivo!”

Colindătorii sunt așteptați de săteni cu drag, împărțindu-le colaci, bucățele de carne și cârnați, nuci, alune, cucuruz, pe care unii le pun în ciur, din care le aruncă peste colindători și aceștia le adună de pe jos, astfel că de multe ori cei mai mulți când merg acasă și caută ce au adunat în traistă, la lumină găsesc în loc de cârnați și câte patru, cinci c...ți de porc.

Unul dintre colindători, intrând în casă și având în mână o boată, merge drept la foc și, împărțind cărbunii din vatră, zice: „Atâtea oi, atâția porci, atâția boi, atâtea vaci ș. a.”, și dacă sunt mulțămiți cu ce au căpătat, pleacă mai departe cu vorbele:

„Câte cuie pe casă,
Atâția galbeni pe masă”.

Dacă la vreo casă gazda nu se arată nici după ce au strigat de 4-5 ori, zic:

„Bună ziua lui Ajun
Că-i mai bună a lui Crăciun,

Vivo".

Apoi mai zic:

„Dă-mi colacu și cârnatu
Să mă duc la altu",

și dacă nici acum nu se arată nimeni, atunci pornesc cu toții îndărăt, strigând:

„Be...ni
Pe prăjini
Gărgăriță
Pe poliță".

La Anul Nou

În seara anului nou (Sân-Văsii), la anumite locuri, fetele pregătesc conveniri unde, adunându-se, pun pe masă tăiere (farfurii) cu fața în jos, sub care sunt diferite obiecte, ca: un cărbune, piepten, păsule (fasole), oglindă, zahăr, bani ș. a.

Venind feciorii, fiecare ridică un tăier. Dacă a ridicat cărbunele, soția sa va fi neagră, adică urâtă; dacă a ridicat pieptenul, va fi hăbucoasă, adică nepieptănată; dacă a ridicat păsula, va fi colțată; dacă a ridicat oglinda, va fi frumoasă, dacă a ridicat zahărul, va fi bună, iar dacă a ridicat banul, va fi bogată.

Adeseori la Sân-Văsii se aduce muzică și se petrec până spre zi.

La Paști

La înjumătățirea postului, miercuri, ce se mai zice „*Târ nainte târ napoi*", adică atât cât a fost înainte atât mai este înapoi, din post, se numără ouăle. În seara dinainte de Joia Mare, pe înserate, merg femeile la morminți cu colaci, lumini și băuturi și împart pomană la săraci.

Joi, la Joi Mari, în crăpatul zilei, la fiecare casă sunt grijite mai dinainte surcele uscate (crenguțe uscate), numite „Joi mărele", se face foc în curte și mamele scoală copiii, dându-le colaci de Joi mari.

Vineri seara și sâmbătă seara cei mai religioși petrec nopțile în

biserică la mormântul Domnului.

Tineretul, aceste două nopți le petrece la foc în curtea bisericii, pentru care scop se adună lemne din tot satul.

Copiii, înainte de Paști merg pe câmp și unde găsesc roate de flori albe mărunte numite „Paștele”, rup de pe cămașa lor treme, zicând:

„Paștele, paștele
Eu vă dau trențe,
Voi să-mi dați cămeși noi”,

apoi întorcându-se de pe câmp, aduc la „Mormântul Domnului” flori de primăvară, viorele, cocoșei, adică niște flori albe în formă de tolceri (pâlnie), brebenei și dumbravnic (o floare verde cu miros tare), ce se găsește prin pădurile de gorun.

Toți casnicii și mai ales copiii, în ziua de Paști trebuie să aibă cămașă nouă.

Femeile împart prin sat „moși”, adică colac și ouă roșii.

În amândouă zilele tineretul își petrece cu ciocnitul ouălor roșii.

La Sântul George, sărbătoarea oilor (joacă banii)

Fiindcă toți au vite, mai ales oi, una dintre cele mai însemnate zile de peste an este ziua de 23 aprilie, a Sf. George.

Sf. George și Sf. Dumitru (26 octombrie) sunt patronii păstorilor și ai vitelor.

Cu o zi înainte de Sf. George femeile grijesc „colaci de Sângiorz”, făcuți din făină de grâu în formă de cerc, împlețiți în trei vițe.

Fiecare casă trebuie să facă doi colaci pentru strungă și unul pentru cel mai tânăr miel și dacă este și un vițel de curând făt, unul și pentru acesta.

Femeile trimit de cu seară la oi o unsoare pregătită din unsoare de porc, tămâie și leuștean, care este o plantă frunzoasă, ce crește primăvara timpuriu.

Păstorul, în preseara Sf. George oprind mieii de la oi, petrece oile prin strungă, mulge laptele ce a rămas după miei, ca să aibe copiii să mănânce dimineața și unge cu acea unsoare pe fiecare matrice (oaie cu lapte), pe la pulpe și pe spate, *pentru ca fermecătorii să nu le poată*

lua laptele.

Copiii și tineretul merg de cu seara la stână, pentru ca cei mai mărișori să „pornească cu oile noaptea cam pe la miezul nopții să facă oile lapte” și pentru că în această noapte se zice că cei mai mulți bani îngropați în pământ „joacă”, adică sunt sorociți de cei ce i-au pus ca, o dată în an, și anume la Sf. George, să se spele, când apoi spre zori, în crăpat de zi se ridică o pară ca de foc, albă - dacă e argint, galbenă - dacă e aur și întunecată - dacă e aramă. Această pară nu arde, dar dacă intri în ea, rămâi cu pete pe trup.

Păstorii caută să pășuneze oile pe cele mai ierboase locuri. Se adună mai mulți la un loc și fac focuri mari, lângă care povestesc scene despre cei mai buni câini, care au prins lupul din fugă și au scos oaia răpită. Aceste scene sunt sorbite de copii cu multă plăcere. Fiecare laudă câinii săi și spune anumite întâmplări cu „pogani” (lupii) și de se întâmplă să audă oile „hurnind”, spăriindu-se, sar cu tăciuni și cu pistoale, umplând văzduhul de chiote: tut, tut, u, tut!

De se ridică undeva o pară să joace banii, numaidecât înfig în pământ un cuțit, peste care pun o căciulă și unul sau doi aleargă la locul unde se vede „bălbătaia” (focul).

Cuțitul îl înfig în pământ pentru ca bălbătaia să nu dispară, până ce ajung cei plecați în căutare și de se întâmplă de a găsit locul, în noaptea dinspre o sărbătoare se duc să sape după bani, dar cei ce au mers la săpat trebuie să fie cu păreche și până sapă nu-i bine să vorbească nimic și mai vârtos de dracul nu.

În decursul săpatului se întâmplă să iese „paza banilor”, dar să nu-i cauți în față și să nu-i zici nimic.

Sunt îngropați bani buni, pe care cei ce i-au îngropat i-au luat fără omor, ori i-au pus din al său, pe care aflându-i, ai parte de ei, iar pe cei răi, luați cu omor ori blăstăm, ori înebunești, ori banii se bagă și mai mult în pământ.

În faptul zilei fiecare din păstori, pornindu-și turma, caută pe întrecute iarba mai bună.

Copiii pleacă la miei să-i ducă la iarbă și au mare năcaz cu mieii zburdalnici, ce aleargă încontinuu pe câmpii, dar vai de acela căruia i-au scăpat mieii, că nu capătă lapte.

După răsăritul soarelui pornesc și cei mai bătrâni de acasă la stână, cu colaci de Sângiorz, împodobiți cu leuștean și lână roșie la trei părți, cu gălețile de muls, cu ouă crude pentru zamă, cu băuturi și bucate.

Ajunși la stână, femeile mătură și aduc apă, bărbații taie mielul pentru zamă și friptura la frigare, apoi merg în pădure de fag și fac „vârzobu”. Aduc adică ramuri cu frunză verde, cu care împodobesc stâna și strunga. Femeile spală gălețile de smoala anului trecut și le împodobesc cu leuștean și lână roșie la baiere (mânere).

Pe la ora 10, păstorul se ivește cu turma de după deal și sloboade pistolul, semn ca cei de la stână să închidă mieii, când toți dau năvala la miei să-i acupe în „săciu”.

Păstorul, având grijite două crengi mai mari, frumos chitate din fag cu frunză verde, le aduce pe umeri și oile după dânsul le acupe după strungă, apoi înfige în ușa strungii, de o parte și de alta, cei doi stâlpi cu frunza verde, pe care anină (agață) colacii de Sângiorz.

Femeile aduc gălețile curate și împodobite, având ceva apă curată în ele, din care se spală cela ce se pune la mulsoare și după spălare, apa o aruncă peste strungă. Așezându-se acum în strungă mulgașii, începe mulsul oilor. Stăpânul pune în fiecare găleată un ban, ce rămâne al păstorului și pe fiecare matrice ce o mulge, din nou o unge cu unsoarea de seară.

Acum copiii trebuie să mâne oile după strungă, dar să nu le scape nici o oaie, căci nu capătă lapte, nici nu „răscucue”.

După ce s-a gătat cu mulsoarea, se iau de la locul lor toți colacii de Sângiorz și cel mai mare luând fiecare colac, îl întină în laptele muls în trei părți, zicând: „În numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh”. Scoțind cu cuțitul cele trei părți atinse de lapte se dau păstorului spre a le sfărâma în sarea oilor.

Acum copiii și cei mai tineri, împărțindu-se jumătate în strungă și jumătate afară, la ușa strungii, li se dă colacul, pe care fiecare pune mâna dreaptă, apoi cei din strungă strigă „cucu”, iar cei de afară răspund „răscucu” de trei ori, și după a treia oară izbesc colacul, căutând fiecare să rupă mai mult. Așa se face și cu al doilea.

La al treilea se aduce oaia cea cu mielul mai tânăr, care miel este gătit cu flori și punându-l în ușa strungii, îl țin cei dinlăuntru cu capul spre ușă și punându-i peste cap colacul, strigă cei dinlăuntru: „cucu”, iar cei de afară răspund: „răscucu” și trag mielul prin colac. Acum cei de afară întorc mielul cu capul spre strungă, punându-i colacul peste cap și strigând: „cucu”, iar cei dinlăuntru răspund: „răscucu”, trec mielul prin colac, ce se face și a treia oară, apoi punând colacul sub oaie, se mai zice încă de 3 ori aceleași cuvinte „cucu” si

„răscucu" și rup colacul.

Acum cei mai bătrâni merg să vadă de lapte, iar cei mai tineri dau drum mieilor în oi, când apoi se face un scremălău ce tare mult le place copiilor, iar păstorul dă cu pistolul.

Gătându-se și aceasta, stăpânii și păstorii calculează la cât lapte se pot aștepta la măsuratul oilor, apoi se așează la o umbră verde, la băutura și mâncare, ce constă din zamă de miel, friptură și lapte.

Din cașul de Sângiorz se face pomană în sat. La întoarcere în sat aduc în găleți lapte ori zăr. Gălețile, ca și dâșii, sunt împodobite cu frunză verde.

Numirile păzitorilor de turme, sculele și obiceiurile lor

Păzitorii turmelor de oi se zic: *păcurari* sau păstori. Se cunoaște și cuvântul *cioban*, dar nu se folosește.

Arma obicinuită le este *boata*, rar pistolul ori furca de fier.

Stâna o numesc „*poloștie*".

Ocolul oilor e „*săciu*". Locul unde se mulg oile e „*strungă*". Scutului sau colibiței de vară din marginea săciului i se zice „*covercă*".

Mulsoarea oilor peste tot se zice „la mulsoarea de dimineața, de amiază și de seara", celei de dimineața i se zice „*napraor*".

Vălăului pe care se dă sare la oi i se zice „*scaun*"; dacă însă se dă pe livadă, „*sănune*".

Vasele, în care se mulg oile, se numesc „*găleți*". Găleata măsurată, cu care se măsură laptele, se numește „*măsură*" sau „*cumpănă*".

Măsuratul găleții ori cumpenii se face astfel: mai înainte grijește un băț cioplit în patru dungi, pe care-l negrește în para focului; pune găleata pe un loc drept și toarnă înlăuntru o cupă de apă, apoi perpendicular în găleată slobozește bățul înlăuntru și pe băț, unde a ajuns apa, face o creștătură și tot așa până deasupra.

Bățului cu care măsură i se zice „*bârc*". Când oaia nu stă la muls, păstorul îi strigă: „*bârc*". Tot așa când oaia nu stă să poată suge mielul. Când strigă oile să vină la miei, păstorul le cheamă cu cuvântul „*trume*".

Numele oilor le este după față: *Băla*, *Oacheșă*, *Piștra*, *Bucălaia*, *Lăcrămușă*, *Coacina*, *Laica*.

Cantitatea laptelui măsurat se înseamnă după găleți prin „*cresteze*", (crestate pe un băț), căruia i se zice „*raboș*". Tot pe *raboș* se

înseamnă și numărul oilor.

Cercului împletit din tei și care se pune pe găleată ori cumpănă, în care se adună laptele și se încheagă, i se zice „*vârzob*”, adică învârzât, sau împletit. Țesătura rară, prin care se strecură laptele - făcută din păr de oaie - este „*străcătoare*”.

Unitatea cu care se măsură găleata, este „*cupă*” sau „*ocă*”. Găleata, de regulă, se face să cuprindă 10 cupe sau oche.

Vasul în care se ține cheagul se zice „*chegariu*”.

Măturița cu care se mestecă pe fundul căldării până se fierbe zărul, — făcută din un băț și la capul de jos având legate ramuri sau vlăstari de fag, — se numește „*urdaș*”.

Vasele în care se sară brânza, de fapt cașul, se numesc „*ciubere de brânză*”.

Locului unde se păstrează cașul spre a se scurge și usca, i se zice „*patul de caș*”.

Scula din care mănâncă câinii, se zice „*vălău*”. Când se cheamă câinii la mâncare, se strigă: „Na, loci”.

Instrumentul, cu care își petrec păstorii, este singur *fluierul*, care este simplu ori dublu.

Locul, unde se duc oile să bea apă, se zice „*adăpătoare*”.

Când oile se strâng laolaltă de soare sau de zăpușeală, se zice că s-au „*zăpușit*”.

Locul unde stau oile pe timpul arșiței de soare, se numește „*zăcătoare*”.

Timpului de furtună îi zic păcurarii „*vicodol*”.

Aurorei îi zic „*zori*”.

Pe la ora 8 dimineața zic „*la prânzișor*”.

Pe la ora 10 „*la prânzu al țapăn*”.

Pe la ora 5 după amiază se zice „*la chindie*” sau „*era soarele de o suliță de deal*”.

Când începe a se întuneca, se zice „*pe înmurgite*”.

Timpul de noapte îl socotesc după planete, și adică: Luceafăr de seară, de dimineață, Cloță și Toiege.

Cu țigani ce vin la stână să capete zăr se fac multe glume.

- Măi țigane, ai mânca tu caș? Țiganul răspunde: „aș mânca, vedea-l-aș”. - Dar urdă? - Cât de multă. - Dar zăr? - Lasă-l în ciubăr.

- Dar vrei să te duci la oi ? Acesta răspunde: - Fii bun, mai întreabă și pe alții.

Un țigan întrebat că ce a mâncat la stână, răspunde: - Mi-a dat

niște zăr în cupa lungă de la vale de strungă - adică în vălău...

Un țigan întrebat că oare bune sunt oile, răspunde: - Bune, zău, și moarte și moarte - în loc să zică: și vii și moarte.

O țigancă supărată pe păcurari răspunde unei prietene: - Da cum da mătricariu, dar cum da stârpariu... sece-i cupa și găleata...

Alt țigan, mergând la naș și văzând acolo o rață friptă, caș, urdă și plăcintă, zice către nașă: - Bună rața, naș dimineața, dar ce caș copiii-ți fac, nașa urdă, plăcinta bătrână sănătoasă e? Nașul întreabă:

- Dar ce vrei? El răspunde: - Dar... m-a mânat mama să faci bine să-i dai câta dor că i-e tare lapte acru și ar mânca cu Crăciun cald în ziua de mălai.

Măsuratul oilor (laptelui) și slobozitul areșilor (berbecilor)

Măsuratul oilor se face cam pe la 8—10 zile după Sf. George.

Berbecii se lasă între oi cam pe la 26 septembrie (la Mihoi), care act asemenea se sârbează cu multă veselie.

După ce cam 4—5 săptămâni mai înainte s-au scos berbecii din oi, se țin la mâncare bună. În ziua când se hotăresc a se lăsa berbecii în oi, merg casnicii cu berbecii la stână având pregătite mâncări și băuturi. Aici se mulg oile mai pe urmă, pentru că, pe timpul cât oile se împărechează, laptele miroase a berbece.

După mulsoare, fiind berbecelul împodobit cu flori în coarne și la grumazi, i se dă drumul în oi, apoi, așezându-se la o parte, se ve-selesc cu toții la „nunta oilor”.

Copiii mai mici călăresc pe berbeci.

Acestei sărbări i se zice „areși”, „am slobozit areșii.”

La Sânzieni (24 iunie stil vechi) Scalda Vulturului

Pe culmea muntelui Semenic, aproape de vârful Nedeii, se află o scobitură rotată, ce se zice *Rotunda*, de unde, spre răsărit, dintr-un izvor puternic pornește râul Nera.

Nu departe de aci, în partea opusă, spre miazănoapte-apus, pătrunde un alt izvor mai mic, numit „*Scalda vulturului*”. Acest izvor pătrunde din jos drept într-un bazin de piatră, cu o apă de adevărat

cristal, ce în mijlocul verii îți încheagă măduva în oase.

Aci vin din întreaga lume vulturii de își spală aripele, (de aici numirea de „scalda vulturului”), după care spălaturi se par electrizați, căci îndată ce ies din apă, sunt apucați de o zburdălnicie copilărească și în popor a rămas vorba că scaldându-se, au întinerit, adică vin aci anume spre a reîntineri.

Această împrejurare atrase și pe păstori a face băi în acel izvor și efectul binefăcător aduse reclamă și reclama statori credința, că izvorul este cu leac tămăduitor. Acest izvor cu nume de scaldă, este atât de virgin sau primitiv, pare că anul trecut l-ar fi descoperit omul, deși e cunoscut deodată cu românul. Niște recunoscători ai tămăduirilor primite așezară aci o simplă cruce de piatră și închiseră izvorul într-un cerc cam de 5 m în diametru, cu zid de un genunche, atâta tot.

Aci peregrinează în preseara zilei de Sânziene mii de bărbați, femei și copii, bolnavi și sănătoși, pentru ca în zorile zilei de Sânziene să facă o scaldă.

În cursul izvorului, fiecare de timpuriu se asigură cu o scaldă improvizată, la care se asociază, după sate, 10 - 20 de inși, grijind totodată de lemne pentru focul trebuincios peste noapte. O lume întreagă mișună în jurul unui foc și sunt sute de focuri, de parcă s-ar fi aprins muntele, ori s-ar fi coborât cerul cu stelele și s-ar fi aprins văzduhul nu numai de lumină, ci mai vârtos de viața cea plină de farmec, țesută în glume și cântece de mii de glasuri.

Pentru păstorii din munte această noapte e un vis fermecător, real, și totuși vis, căci e prea scurt.

Sub cerul liber, noaptea, când natura doarme, balsamați cu aerul de munte, sus, sus, mai aproape de Dumnezeu, omul se transformă, grija dispare și sufletul se ridică: totul pare o viziune dulce. Vorba poetului:

Românașului îi place
Sus la munte la izvor.
Căci acolo are pace
De ce e asupritor.

Aci peregrinează și sătenii mei, căutând tămăduirea plebeilor din muntele sfânt, la râul Anio.

Cei din sat ce nu pot ieși la munte când cântă ciocârliă, pornesc în țarină și în zîmbetul aurorei fac scaldă în Nera, ce tot din Semenice coboară,

apoi se scaldă în roua ierburilor. Această scaldă în rouă mă îndreptățește a susține, că românii cu mult înainte au cunoscut cura lui Kneipp.

După ce s-a vederat (luminat), toți caută florile numite Sânziene, ce se găsesc în roate frumoase prin livezi, galbene-roșcate, cu tufa deasă, din care împletesc cununi pentru cei de acasă, apoi se împodobesc cu flori și pornesc în cete către casă.

Câte gânduri și dorințe nu vor fi șoptite tainic Sânzienei, cerșind tămăduiri din roua cerului! Așa știu românii noștri să-și înece în uitare grijile și supărarea.

La șezători

Toamna, după ce s-a gătat cu adunatul bucatelor de pe câmp, luni și miercuri seara fetele se adună cu furca la anumite case, în uliță, sub părete, își petrec în cântece și voie bună, la care adunări iau parte și feciorii.

După ce timpul se răcește, se continuă aceste șezători tot numai luni și miercuri seara, în chilie.

La aceste șezători nu vin numai tinerii din sat, ci și păstorii de prin depărtări și sunt cele mai plăcute momente din viața tineretului nostru.

Aici se vorbește despre întâmplările zilelor, se compun versuri, se fac emulațiuni în cântece, se descoperă talente în cântece și istorisiri voioase și tot aci se plămădesc dragostele. Luni seara și miercuri seara, pentru tinerii păstori, ca și pentru cei din sat, sunt seri cu o viață plină de farmec. Ei uită tot timpul pentru aceste două seri, despre care vorbesc cu multă plăcere peste toate celelalte zile.

După ce a trecut timpul șezătorilor vine timpul „clăcilor”, tot luni și miercuri seara, când fetele sunt chemate la tors de fuior ori lână.

Până ce se gată torsul, feciorii stau pe la ferești, iar fetele își petrec în cântece și povești. După gătatul torsului intră și feciorii înlăuntru și se începe o voie mult mai animată.

După șopote și povești se pune la ordine jocul „*De-a fântâna*”. Unul sau una cade în fântână, adică se pune pe un scaun în mijlocul chiliei. Acesta este întrebat, că pe cine poștește ca să o (îl) scoată? După ce respectivul ori respectiva răspunde că: Măriuța, Trucă, ori cutare, cel chemat vine, se sărută și dând mâna se ridică de pe scaun, așezându-se dânsul (ori dânsa), chemând pe cine poștește, până se gată. După ce tinerii pleacă, fetele cinează și merg la casele lor petrecându-și în vis cu Făt-frumos care a scos-o din fântână.

Alte datini și obiceiuri

Petreceri

La șezători, la clăci și alte conveniri obicinuieste tinerimea a spune, de petrecere, povești și cimilituri.

Când fetele sau feciorii mai vârtos seara, în nopțile de toamnă, voiesc să-și petreacă între sine cu mâncare, zic că fac „povicercă” și aduc fieștecare câte ceva mâncare și băutură. În aceste conveniri vesele se spun:

Cimilituri

Ele încep cu cuvintele „Ciumelci ciumelci”, de exemplu :
„Ciumelci ciumelci, Ce te ia de belci?”

(Be..na, adică te ia de nas).

Țîți încoaci, țîți încoala,
Țîți în gaura ta.

(Șoarecele).

Am o vacă cu țîța-n spate.

(Coșul la casă).

Am o pasăre cu mintea-n coadă.

(Cântarul).

Curea unsă
Prin pământ dusă.

(Șarpele).

„Ce trece prin apă și nu se udă ?”

(Vițelul-n vacă).

Rage ruica în pădure.

(Pușca).

Căzu tată-tu din pod
Și-si frânse coada din nod.

(Coadă dovieacului).

Am un pui de drac,
Cu doi dinți de greblă-n cap
Macină boabe, din c...r.

(Iedul).

Sub o mustață de rață
Șede o salcă pe ouă,
Fără opt nu fură nouă.

(Rața sub rădăcina sălcii pe ou).

Frânturi de limbă

Duși puși trei prune roși în poala mamei puși.
Tăiaiu pită fălioara
Din pildă tăiaiu, din pildă mâncaiu.

Napi îți dau prin gard.

Puncea trece pârciu
Pârciu trece puncea.

Hăl măt mic
Mic măt fu.

Pusei pila pe poliță
Pila puș pila piliu.

S-a suit cărămidariu
Cu cărămidăreasa
Pe cărămidărie
Și vorbește
Cărămidărește.

Tot am zis c-oi zice
Și n-am zis;
Dac-oi zice, iac-oi zice
Ca să zic c-am zis c-oi zice.

Jocuri de-ale tineretului adult.

Cu feciorii mai prostovani la șezători, la clăci și la nunți se face răs, punându-i să joace „Cățeaua”; adică se pun doi pe spate, ridicăți pe mâini și picioare întors, iar unul, dacă nu este muzică, le cântă din

gură și „Cățeaua” se aruncă în figuri pe picioare, rânjind din când în când unul la altul și lătrând „ham, ham”.

Se mai joacă și „Piperiu”, la care se angajează mai mulți și unul cântându-le, le comandă astfel:

„Să jucăm piperiu,
Piperiu, piperiu.
Dar cu ce? Dar cu ce?
Toți cu nasu de pământ”.

La cel din urmă vers fiecare trebuie să atingă de pământ cu acea parte a trupului, care este comandată (cu fruntea, cu urechea, cu nasul, cu c...ru), și aceasta trebuie repede făcută, căci altcum cel ce a greșit este lovit cu o împletitură de brăciri.

Se mai joacă „*de-a vaca*”; se pune adică o oală mai mare în vârful unui bâț mai gros. Sub această oală, unul plecându-se, pune capul și este astrucat cu un strai mare ce acoperă și oala, ce ar fi capul „vacii”. Peste oală se leagă cu o funie de care este purtată vaca. Stăpânul vacii intră cu aceasta înlăuntru la cei adunați și fiind întrebat unde a plecat, el răspunde: „Am plecat la târg să vind vaca aceasta” și încep a se tocmi pe vacă, făcând multe glume și în cele din urmă i se oferă un preț de batjocură, iar stăpânul vacii arătându-se supărat, zice „decât s-o lapăd pe un preț de batjocură mai bine îi dau o muchie” și apoi având un topor în mână, lovește în oală și vaca cade jos.

S-a întâmplat însă adeseori că stăpânul, fiind cam beat, a nimerit și mai jos, brezdând cu toporul pe adevărata „vacă.”

La sărbători mari își petrec și cu jocul „*Cerbului*”. Este același ce în Ardeal se numește „Turca” sau „Țurca”. I se cântă așa:

„Joacă bine, cerbule,
Nu te da, nu te lăsa.
C-ai cornute - mpungătoare
Și picioare jucătoare”.

Jocuri de copii

Copiii și fetele între 7 - 12 ani, mai vârtos seara, adunându-se la un loc, se joacă de-a „Cucu”. Se pun adică toți la rând lângă perete,

unul trece înaintea lor, spunând pentru fiecare câte un cuvânt, ca și cum i-ar număra astfel:

„Unumanu
Dudumanu
Treiarama
Catarama
Ș-un bobic
Țorombic
Marcu
Țarcu
Ebeu
Piuciu
Păsăruică
De pe câmp
Rupe-te
Du-te !"

La care se nimerește cuvântul „Du-te”, pleacă și se ascunde. Așa se urmează până ce rămâne numai unul cu cel ce numără. Atunci cel ce numără are grijă cum numără, ca să se sfârșească cu el cuvântul „Du-te”. Cel rămas se întoarce cu fața către părete, ca să nu vadă până ce se ascund toți. Când toți sunt ascunși, unul strigă „Cucu”, iar cel cu fața la părete pleacă în căutarea celor ascunși și aflând pe vreunul, caută să-l prindă. Cel prins se pune cu fața la părete, continuându-se jocul.

Cei mai mici se joacă în țărână de-a „*baba oarba*” și de-a „*gâscuța*”.

Cei mai mari, de la 10—15 ani, se joacă de-a „*hurligoni*”. Unul este „cloța” și „altul „huliul”, care stă în fața cloții, iar ceilalți se prind de brăciri, în dos, unul după altul. „Huliul” zice: „scot puii scot” și cloța răspunde: „scot boldanii, scot”, apoi huliul se repede spre pui și puii, ținându-se strâns de brăciri în dosul cloții, trebuie să ferească în o parte și în alta ca să nu-i prindă huliul, când apoi de multe ori cad unii peste alții, făcând mult râs.

Fetele de la 10—13 ani se adună seara sub părete și cântă, imitând pe cele mari și așa se pregătesc, ca pe la 14—15 ani se poată și ele intra în șezători și clăci.

Când copiii pierd ceva și nu pot afla, ei cred că diavolul a

ascuns acel lucru și deci amenință cu mâna în acea parte, zicând:

„Dă-mi drace ce-ai aflat,
Că te bat
Cu măciucă de c...t
Și cu feru plugului
Peste noada c...ui.”

Când copiii se dau în câmp, se țin de mână ca să nu le moară
mumânile.

Jocul (Dansul)

La sărbători mari jocul se face în stradă, înaintea bisericii. Până
acum mai înainte cu 30 de ani la jocuri luau parte și bărbații în etate de
50 - 60 de ani și era o plăcere să te uiți la variația și preciziunea
jocurilor ce decurgeau într-o neîntrecută ordine.

În timpul mai nou au decăzut și jocurile, la care iau parte numai
tineri neînsurați de la 15 - 24 de ani, numiți de fete „*botuși*”.

Îndată ce se căsătoresc, se socotesc bătrâni și cred a face prostie
să se pună la joc. Un semn al timpurilor grele.

Jocurile, deși sunt publice, adică pe stradă, totuși numai feciorii
participă cu bani la taxa muzicii, iar femeile sunt scutite.

Pe cât de frumos este obiceiul de a juca în aer liber și nu la
birt, pe atât de condamabilă este pornirea unor tineri de a juca numai
jocul „de doi”, când poate el să-și joace numai aleasa lui. Aceștia sunt
egoiștii satului.

De un timp s-a introdus obiceiul a se juca mai mult „hora”, la
care pot lua parte cu toții, ca și la jocul „brâul”.

Jocurile sunt o icoană fidelă a vieții și, în felul lor de azi, se pot
zice, de puțină flacăra.

Numirea jocurilor și felul lor

„*Brâul*” se joacă în coloană, cu mâinile peste mijloc, ori după
cap, dar și de mână, în cerc deschis.

„*Hora*”- de mână, în cerc închis.

„*De doi*”- în părechi, o variantă a brâului, unde femeia este

apucată de mijloc, iar aceasta apucă pe bărbat de după cap.

Tot așa „măzărîca” și „dichița”, sau „creața”.

„Ardeleana” se joacă părechi în șir. De un timp a început a o juca ca și „de doi”.

Mai înainte se juca de către bărbați „Rața”, „Cârligu”, „Cătana” ș. a.

„Chiuitul” la joc public nu prea este obicinuit; la petreceri însă, ce se fac în chilie, la „baluri” și mai vârtos la nunți, când sunt bine dispuși, se strigă de trei sau cinci ori „hop, hop, hop, hop” sau „u-u-iu-iu-iu”.

Chiuituri

„Eu la joc maica la joc,
Mălaiu de joi la foc;
Bătui mîța cu vătraiu
Pentru ce n-a scos mălaiu”.

Cătră joc îmi dau prin foc,
Cătră lucru
Mi pică mucu.

Eu trag grapa după mine,
Eu o trag și ea nu vine.

Nu te bate să mă-ntreci,
Că știu bine ca și tine.

Ian te uită la obiele,
Cum merge fumu din ele,
Ian te uită la opinci,
Cum o să rămâni aici.

Sub călcăiu cizmei mele
Joacă dracu și-o muiere,
Bateți bine la podele,
C-acia-s mândrile mele.

Du-te, mândră, dracului,

Nu-mi fă potcă capului.

Frunză-n prun, frunză sub prun,
Am un neică și nu-l spun,
De l-oi spune,
L-oi răpune,
De-oi tăcea,
L-oi mai avea.

Cât e fetița de mică,
Mi se suie pe opincă
Și-mi dă gurița de frică.
Bată-te bruma, leliță,
Astă vară sugeai țâță,
Și-acu dai neichii guriță.

Lasă-te, mândro, de mine,
Că mă las și eu de tine,
Să nu dau de vre-o rușine,
F... morții, pui de drac,
Să te prind, să te dezbrac,
Să fac soacrei comănac
Socrului căciulă - n cap.

U-iu-iu, babă bătrână
Dar la joc dracu te mână.

Cel mai potrivit joc pentru chiuituri este „*hora cuscrilor*” sau *hora cu perina*”, ce se mai numește „*hora lui Doda*”, de când acesta, pe la 1848, era căpitan de companie în Bozovici și o juca foarte cu drag. Această horă constă din 7, respectiv 14 valuri și este foarte grațioasă.

Fetele la vârsta de 10 - 13 ani, mai vârtos vara, la uliță, pe sub părete, încep a se deprinde între sine în jocul „de doi”, așa că la 14 ani se prind în joc.

Feciorii la etatea de 15 - 17 ani, pe câmp, dar mai vârtos la clăci, pe afară, până ce fetele torc înlăuntru, își petrec cu fluierul, învățând a juca. Astfel învață ei jocurile.

Cântece. Doine

Cântecele lor, afară de cele de dragoste, mai toate sunt jalnice.
Însemnăm aici câteva din acestea:

De-ar ști, Doamne, cineva
Cum mi-i mie inima,
Ar sta- n loc și s-ar mira,
Pe lume cum pot umbla.

Amărît ca mine nu-i,
Numai puiul cucului
Când îl lasă mama lui
În mijlocul codrului.
Frunză verde, iarbă crudă
Pe mine la toți li-i ciudă;
Și de-ar fi după dușmani,
Mi-ar pune carnea - n cântari ;
Cu cântariu ar cântări-o
Și cu chila-ar târgui-o.

Peste toate satele
Senin e ca laptele.
Numai ici pe satul meu
S-a ridicat nuvăr greu
Neică, de năcazul tău.

Codrurile codruțule
Deschide-ți cărările,
Să-mi duc supărările,
Să-mi alin durerile.

Cucule cu pene sure
Mândru cânti vara-n pădure
Și pe creangă și pe jos
Și-i cânti codrului frumos ;
Ș-așa-i cânti de îngânat
Parcă eu te-am învățat.

Păsărică cu cunună
Nu-mi cânta noaptea pe lună,
C-a mea inimă nu-i bună.

Ardă-te focul Bănat,
Tare m-ai înstrăinat,
Și de mamă și de tată
Parcă-aș fi făcut din piatră.
Umblai ziua, umblai noaptea,
Mai să dau mâna cu moartea
Și mă mir că n-am murit
Ce văzui și ce-am pățit.

Răzbună, Doamne, răzbună
Să se facă vreme bună,
Să-mi pun curaua la flintă,
Că mi-i inima cernită.

Inimă de ce te bați
De coastă și de ficați ?
Ea, săraca, nu s-ar bate,
Dar prea multe rele pate.
Inimă nu mai jeli,
Că pân lumea nu vei fi,
Ci vei fi o zi ori două
Și vei trece ca o rouă.

E semnificativ și de admirat că, cu toate că feciorii noștri duși în atâtea războaie și pretutindenea victorioși, ei cu acele fapte nicicând nu s-au mândrit, nici nu le-au preamărit în cântecele lor. Ce era însă de acești voinici dacă ar fi fost purtați sub o comandă de limba lor?

Cântece de eroism, afară de cele ale Novăceștilor ori ale haiducilor, nu se aud. *Iată oglinda sufletului în robie.*

Între dâșii, cei mai mulți sunt vânători renumiți, parc-ar fi născuți a fi nedespărțiți de armă și, cu toate acestea, față de arma militară, deși nu arată frică, totuși o displăcere, căci ce ar însemna oare versurile:

Pușculiță dragă,
Sărăcie neagră!

adică păcat de timpul ce l-au pierdut în lupte, din care, afară de moarte, cu tot eroismul lor n-au câștigat nimic, ori mai mult, numai sărăcia sufletului lor.

Flinta, arma prin care poate el să-și verse amarul sufletului său, numai aceea o poate el cânta. Nu, nu pușca militară, căci zice:

Pușca și curelele
Rău îmi strâng oscioarele.

Când soldații pleacă în război, cei de acasă cântă:

„Căpitane Pavele,
Unde duci cătanele?
Tu să ai grijă de ele,
Că-s cătane tinerele.”

Adică știau pe un căpitan de neamul lor, în care mai puneau nădejde și căruia îi încredințează cătanele, pentru că de la alții nu așteptau nici un bine.

Este notoric faptul că, deși românul peste tot este blând și bun de inimă, neîncrederea ce i-a cuprins sufletul te izbește. Pentru el slujbașul este un om căruia trebuie să i te pleci, *dar niciodată să nu-l crezi. Pentru el orice nădrăgar este un neamț ori șvabă și s-a sfârșit cu încrederea.*

Această neîncredere, intrată în sufletul său ca o idee fixă, este o calamitate și pentru cei cu inimă pentru soarta lor, cărora cu greu le vine a crede că vor fi mai buni ca cei ce l-au împilat.

Ei puteau să cânte numai pe eroii lor, adică pe românul ce îl ducea în lupte pentru cauza lor.

Vânătorii

Precum peste tot în Almăj sunt foarte mulți vânători sau pușcași, așa și în satul nostru, Pătaș, aproape jumătate din bărbați sunt buni pușcași, dintre care unii sunt pasionați vânători. Acești vânători sunt cei mai viali și comunicativi oameni și de o îndrăzneală adesea uimitoare, până la uitarea de sine.

Vânătorii, în genere, sunt superstițioși.

Vânătorul de la roată pornește din sat pe întuneric și de noapte, ca să nu fie văzut de cineva care, având ochi răi, poate să fie spre nenorocul vânătorului în decursul vânatului, ca de exemplu în ziua aceea să nu întâlnească vânat, ori ca vânatul să nu-i vină la pușcă, ori că vine și o întâmplare îl face să greșească, ori, ce este peste seamă supărăcios pentru vânători, că a nimerit vânatul și a căzut în locuri unde nu-l mai poate găsi. Toate acestea vin din „ochi răi”.

Vânatul se face cu *copoi* (căpăi) și pe *nea* proaspătă, la urmă.

Cea mai frumoasă vânătoare de iepuri este la urmă, pe nea.

În teritoriul comunei Pătaș se vânează iepuri, vulpi, căprioare, mistreți, lupi și cerbi sau ciute. Muierușca cerbului se cheamă ciută.

Vânătorii i se mai zice și *hurc* și vânătorilor, hurcași, care numiri sunt mai populare pe la noi. Hurcași, respectiv numirea aceasta cred că e cea mai veche și vine de la „arcași”. Hurcașii ce stau la pândă se zice că stau la „pusoare”.

Cei ce îndreaptă copoii spre hurcași se zic „*gonaci*”.

Gonaciul trebuie să „pătrălească” (ispitească) mai înainte hurcul, adică locul ce s-a închis cu vânători, ca să nu fie ieșit vânatul afară din cercul închis.

Rânza de iepure, ca și unsoarea, este folosită la felurite boale, ca leac.

Credința poporului este că, cu rânza de iepure să nu faci cheag, căci stârpesc matricile, oile, vacile, caprele.

Gârgălosul (gâtlejul) de lup, ca și ciocul de cioară este foarte căutat de vrăjitori pentru felurite descântece.

Vânătorii cred că vânatul are patronul lor, pe Sf. Dumitru, care face semne vânatului să fugă din hurc.

Vânatul în păduri mari se face pe 2—3 zile, când nopțile se petrec la foc, în povești.

La urmă, pe nea, se vânează și jderi și mâți sălbateci.

Întâmplări mai însemnate

Matei Lăzărescu, om la 80 ani, spune ce a auzit de la tatăl său, George Lăzărescu, care a zis: „Când m-am întors din tabără cu Napoleon în vara anului 1813, am aflat toate luncile înecate, Nergănul a adus din pădure brazi și s-a oprit pe luncă. Din aceștia am făcut șindilă”.

În *Biblia de Șaguna* preotul Pavel Popoviciu scrie:

„Aceasta am scris următorilor spre pomenire și aducere aminte, că în anul 1863 așa moarte groaznică a fost în vite, încât foarte puține au rămas numai de sămânță, adică mai întâi în boi și vaci, apoi în oi. Singur subscrisului i-au murit vaci și boi 24”.

„Și aceasta am însemnat că atâta secetă a fost, n-a plouat de la 11 iunie până la 7 august și numai pe Nergăn a fost apă, dar pe Pătășel două luni n-a mers apă nimica și și celelalte matce de ape au rămas fără de apă și peștele tot s-a prăpădit”.

„În vara anului 1879 un vârtej de vânt a rupt și doborât toți fagii de la Obârșa Pătașului”.

„În 26 iunie 1888, în o duminică, pe la 3 ore, a bătut o piatră (grindină) ca ouăle de găină și s-au nimicit toate bucatele, pomii, casele, s-au omorât vite și multe păsări”.

În ziua de Crăciun 1900 au venit mulți sloieți, că s-a abătut cursul Nergănelui.

În vara anului 1904 a fost o secetă mare și nu s-a făcut fân nimic.

În 1907 iarna, într-o zi, a secat Nergănel de tot.

La 31 mai 1910, luni noaptea, au venit Nergănel și Pătășelul atât de mari, că au rupt case, pământ și toate podurile.”

Pagubele făcute Pătășenilor prin potop s-au prețuit de oameni aleși, la peste 50.000 de coroane. Dar din mila adunată li s-au împărțit abia vreo 400 coroane.

POSTFAȚĂ

La început a fost cuvântul... se spune în cea mai celebră și citită carte din lume. Cuvântul prinde viață, se materializează dar, mai ales, rămâne mărturie peste veacuri pentru cei ce vor urma.

În Valea Almăjului cuvântul lui Dumnezeu a creat locuri de o frumusețe unică și oameni cu o personalitate aparte, dar există prea puține documente scrise care să ne povestească despre toate acestea.

De curând, "Societatea culturală ȚARA ALMĂJULUI", și-a asumat responsabilitatea reeditării monografiei localității Pătaș, una dintre cele mai vechi monografii ale unui colț de Almăj și din Banat. Lucrarea a fost concepută acum aproape o sută de ani (în anul 1910), de către Vasilie Popovici, parohul de atunci al Pătașului.

Coborâtor dintr-o veche familie de preoți și învățători, care se întinde până la 1760, Vasilie Popovici s-a născut în 1860 în localitatea Pătaș, județul Caraș-Severin, ca unul dintre cei 13 copii ai preotului Pavel Popovici. Clasele primare le-a făcut la Școala Națională din Pătaș, apoi la Caransebeș, unde a urmat și cursurile Institutului Pedagogic până în 1880. A fost numit învățător titular la școala confesională din comuna Sacu, dar între timp frecventează și cursurile Institutului Teologic din Caransebeș pe care le va absolvi cu calificativul „eminent” în 1884. Atras fiind de locurile natale, dar și de tradiția familiei, vine ca preot în comuna Pătaș, unde va sluji, cu patimă și dăruire, până la 1929.

Personalitate complexă, preotul se va implica în toate domeniile vieții, preocupându-l starea morală, religioasă, materială și culturală a enoriașilor săi. Este membru al diferitelor societăți și asociații culturale ca „Astra Română”, „Societatea pentru fondul de teatru român”- filiala Bozovici, prin intermediul cărora se susțineau școlile românești și se promova limba română, istoria și literatura poporului român.

Considerând cultura ca parte importantă a ființei naționale, și-a alcătuit o impresionantă bibliotecă cu cărți religioase vechi, cu cărți de istorie și de literatură, dar și cu colecții din ziarele românești: „Drapelul”, „Foaia Diecezeană”, „Tribuna”, „Luminatorul”, „Gazeta Transilvaniei”, „Dreptatea”, „Tribuna poporului”. La majoritatea din aceste ziare și reviste trimitea și articole ce tratau probleme de istorie, teologie și probleme socio – culturale. A scris chiar o lucrare istorică de proporții mai mari, numită *Istoria poporului român* care a rămas doar în manuscris. Dar

munca sa de cercetare istorică și etnografică s-a concretizat în cele din urmă în această monografie a unei localități bănățene. Ea a prins viață datorită unei profunde iubiri, dar și responsabilități, față de un topos privit drept unic în univers, față de oamenii care l-au populat și față de urmașii lor. Actualul demers cultural se face astăzi cu acordul învățătorului pensionar Vasile Popovici, strănepot al preotului-cărturar, care ne-a lăsat mărturie cuvântul său.

Deși este un mic studiu monografic, realizat cu mijloace empirice, lucrarea ne dezvăluie interesante aspecte ale graiului, credințelor și obiceiurilor locale de acum peste nouă decenii. Așa cum însuși autorul mărturisește în scurta sa „Prefață” izvoarele pe care le-a folosit au fost „tradițiunea vie [...], notițe din cărțile bisericii, *Enciclopedia Română, Istoria Bănățului Severin* de P. Drăgălina și scrierile istoricului maghiar Pesty Frigyes”, toate adunate încă cu mult înainte de 1910.

Autorul propune propria perspectivă asupra satului pe care-l păstorise ca preot mai mulți ani. Totuși, există capitole întregi întemeiate pe studiul unor documente vechi, locale, dar nu numai. Este vorba, mai ales, despre datele statistice întinse pe o perioadă de o sută de ani privind nașterile, decesele și cununiile din sat, dar și despre inventarierea tuturor familiilor, cu numărul exact de case, porecle, proprietăți etc.

Cea mai întinsă și mai interesantă parte a lucrării de față ni se pare însă cea destinată datinilor și obiceiurilor din aceste locuri cu prilejul diferitelor sărbători, religioase în primul rând, dar și de altă natură. În afara ritualurilor de nuntă, de înmormântare, de Crăciun, de Paști sau de Anul Nou, întâlnim și succinte notații despre jocurile tinerilor în general, despre șezători sau chiar despre organizarea și derularea unei vânători. Tot aici găsim un mic grupaj de cimilituri (ghicitori), frânturi de limbă, chiuituri de joc, câteva fragmente de cântece și doine. Tot acest material etnografic nu e nici dens, nici atotcuprinzător. Așa cum am specificat de la început, el nu este realizat cu mijloacele științifice ale cercetătorului competent, abilitat pentru un asemenea demers istoric și cultural, dar asta nu-i știrbește, în ochii noștri, valoarea documentară. Simplul entuziasm al unui intelectual român, fiu al acestui colț de lume, pe care vrea să-l apere de negura uitării, așa cum poate el, îl face demn de toată stima și aprecierea noastră.

Reeditarea, așadar, a monografiei Pătașului, la aproape o sută de ani de la apariția sa, este motivată în primul rând de faptul că reprezintă o referință importantă pentru cei ce poate vor aborda cândva

trecutul Almăjului, cu istoria și datinile sale. În al doilea rând, această reeditare este impusă și de numărul extrem de mic al exemplarelor rămase din prima ediție, ori editorul de azi are în vedere și ideea popularizării ei în rândul concetățenilor.

Modificările aduse lucrării originale sunt, cel mult, de natură lingvistică: s-au aplicat normele ortografice actuale păstrând, totuși, pe cât era posibil, formele arhaice sau regionale; au fost îndreptate tacit erorile evidente; s-au dat – în paranteze – numai explicațiile lexicale considerate strict necesare pentru înțelegerea textului.

Toate acestea au fost făcute, atunci și acum, din iubire și respect pentru oameni, pentru viața lor, pentru trecut și viitor, pentru tot ceea ce înseamnă Țara Almăjului, în sufletul celor rămași acolo și în amintirile celor plecați „în lumea largă”.

Prof. Ileana Crașovan

Cuprinsul cărții

Introducere	7
Numirile vechi. Date istorice	9
Cum s-a format satul?	10
Recapitulare	11
Cele mai vechi familii	12
Date statistice	13
Statistica pe 100 de ani	13
Numiri de locuri	17
Hotarele comunei	18
Biserica. Date din istoria bisericii	20
Sesiunea parohială	23
Matriculele bisericesti	23
Preoții ce au servit sfânta noastră biserică	25
Școala	25
Învățătorii	26
Produsele solului	26
Îmbrăcămintea	28
Traiul	29
Măiestria	30
Moravuri	30
Graiul	31
Credința și conștiința de neam	32
Cele mai de seamă familii	34

Soldați în războaie	36
Copiii codrului și comorile îngropate	38
Datini și obiceiuri	41
La nașteri	41
La nuntă	43
La mort	48
La Crăciun	49
La Anul Nou	50
La Paști	50
La Sf. George, sărbătoarea oilor (joacă banii)	51
Numirile păzitorilor de turme, sculele și obiceiurile lor	54
Măsuratul oilor (laptelui) și slobozitul areșilor (berbecilor)	56
La Sânzien (24 iunie stil vechi). Scaldă Vulturului	57
La șezători	58
Alte datini și obiceiuri . Petrecheri	60
Jocul (Dansul)	64
Cântece. Doine	67
Vânătorii	70
Întâmplări mai însemnate	71
Postfață	72